

Mirovne operacije Ujedinjenih naroda

Kerovec, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:506443>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

KATEDRA ZA MEĐUNARODNO PRAVO

Lucija Kerovec

MIROVNE OPERACIJE UJEDINJENIH NARODA

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Rutvica Rusan Novokmet

Zagreb, svibanj 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Lucija Kerovec, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

____Lucija Kerovec v.r.____

(potpis studenta)

Sažetak

Mirovne operacije kao sredstvo održavanja međunarodnog mira i sigurnosti razvile su se u praksi i zamijenile sustav kolektivne sigurnosti koncipiran Poveljom. Njihova provedba uključuje upotrebu multinacionalnih oružanih snaga pod kontrolom Ujedinjenih naroda. Cilj mirovnih operacija je održavati mir sprječavanjem izbijanja oružanog sukoba ili uspostavljanjem mira. Provode se uz poštovanje tri osnovna načela: suglasnost sukobljenih strana, nepristranost i minimalna upotreba sile. Mirovne operacije uspostavlja Vijeće sigurnosti, a njihovu uspostavu mogu tražiti države članice Ujedinjenih naroda i glavni tajnik. Rad obrađuje postanak i pojam mirovnih operacija, etape razvoja, vrste mirovnih operacija, kao i postupak njihove uspostave. Posljednja poglavlja diplomskog rada sadrže prikaz primjera mirovnih operacija i njihovih mandata iz kojih je moguće vidjeti različitost aktivnosti koje obavljaju pripadnici mirovnih operacija.

Ključne riječi: Ujedinjeni narodi, Povelja Ujedinjenih naroda, sustav kolektivne sigurnosti, Vijeće sigurnosti, mirovne operacije

Summary:

Peace operations as a means of maintaining international peace and security have developed in practice and replaced the system of collective security conceived by the Charter. Their implementation involves the use of multinational armed forces under the control of the United Nations. Peace operations aim to maintain peace by preventing the outbreak of armed conflict or establishing peace. They are implemented with respect for three basic principles: the consent of the conflicting parties, impartiality, and minimal use of force. The Security Council establishes peace operations and member states of the United Nations and the Secretary – General can request their establishment. The thesis deals with the origin and concept of peace operations, as well as the procedure for their establishment. The last chapters of the thesis contain examples of peace operations and their mandates, from which it is possible to see the diversity of activities performed by members of peace operations.

Key words: The United Nations, The Charter of the United Nations, collective security, the Security Council, peace operations

Sadržaj

1.	UVOD	1
2.	ORGANIZACIJA UJEDINJENIH NARODA.....	2
2.1.	Osnivanje.....	2
2.2.	Ciljevi Ujedinjenih naroda i načela djelovanja.....	3
3.	GLAVA VI. POVELJE UJEDINJENIH NARODA – MIRNO RJEŠAVANJE SPOROVA.....	5
3.1.	Mirno rješavanje spora bez intervencije Ujedinjenih naroda	5
3.2.	Iznošenje spora Ujedinjenim narodima	6
4.	GLAVA VII. POVELJE UJEDINJENIH NARODA – DJELOVANJE U SLUČAJ PRIJETNJE MIRU, NARUŠENJA MIRA I ČINA AGRESIJE	8
4.1.	Sustav kolektivne sigurnosti.....	8
4.2.	Neuspjeh sustava kolektivne sigurnosti.....	10
5.	MIROVNE OPERACIJE UJEDINJENIH NARODA	12
5.1.	Definicija i temeljna načela mirovnih operacija.....	12
5.2.	Pravni temelj mirovnih operacija	16
5.3.	Sličnosti i razlike između sustava kolektivne sigurnosti i mirovnih operacija.....	17
5.4.	Etape razvoja mirovnih operacija.....	18
5.5.	Vrste mirovnih operacija	21
6.	POSTUPAK USPOSTAVE MIROVNIH OPERACIJA	24
6.1.	Odjel za mirovne operacije (DPKO)	24
6.2.	Pripremne radnje prije početka mirovne operacije.....	25
6.3.	Komponente mirovnih operacija	27
6.4.	Sporazum o statusu snaga (SOFA).....	29
6.5.	Financiranje mirovnih operacija.....	31
6.6.	Izlazna strategija.....	32
7.	ODRŽAVANJE MIRA NA PODRUČJU HRVATSKE I BOSNE I HERCEGOVINE – UNPROFOR.....	32
7.1.	Hrvatska.....	32
7.2.	Bosna i Hercegovina	36
8.	PRIMJERI MIROVNIH OPERACIJA U SVIJETU	40
8.1.	UNTAC (Kambodža)	40
8.2.	MINUSTAH (Haiti)	42
9.	ZAKLJUČAK	47
10.	POPIS LITERATURE	49

1. UVOD

Svijet se u 20. stoljeću oporavljao od dva svjetska rata koji su imali za posljedice ogromne ljudske žrtve, značajne materijalne štete i duboke društvene, gospodarske i političke promjene. Takve poslijeratne okolnosti zahtijevale su osnivanje čvrste organizacije čiji će primarni cilj biti sprječavanje izbijanja oružanih sukoba i održavanje međunarodnog mira i sigurnosti. Iako je nakon Prvog svjetskog rata osnovana Liga naroda, međunarodna organizacija za očuvanje mira, njezin temeljni akt nije sadržavao apsolutnu zabranu rata, a svojim djelovanjem nije uspjela spriječiti izbijanje Drugog svjetskog rata. Tako je nakon faktičnog prestanka djelovanja Lige naroda osnovana Organizacija Ujedinjenih naroda čija Povelja zabranjuje rat te u slučaju oružanog napada dopušta isključivo samoobranu. Sporovi među državama i dalje postoje, no Povelja Ujedinjenih naroda u Glavi VI. predviđa načine njihovog mirnog rješavanja kojima se države mogu koristiti prema vlastitom nahođenju. Dužnost država u održavanju međunarodnog mira i sigurnosti podrazumijeva suzdržavanje od rata, uporabe sile i prijetnje silom, stoga one ne smiju započeti rat čak ni kada ne uspiju riješiti sporove mirnim putem.

No, ponekad su sporovi takve naravi da predstavljaju prijetnju miru, narušenje mira ili čin agresije. Za rješavanje takvih sporova Povelja u Glavi VII. predviđa sustav kolektivne sigurnosti koji podrazumijeva zajedničko djelovanje Ujedinjenih naroda i država radi održavanja međunarodnog mira i sigurnosti. U slučaju prijetnje miru, narušenja mira ili čina agresije zajedničko djelovanje se ostvaruje na način da Vijeće sigurnosti koristi svoju Poveljom utemeljenu ovlast da odluči koje će mjere poduzeti radi održavanja mira i sigurnosti, a države članice su dužne pružiti svaku pomoć koju Vijeće sigurnosti zahtijeva, pa tako i staviti na raspolaganje oružane snage. Međutim, kolektivna akcija oružanim snagama nikada nije provedena na način predviđen Poveljom. To je u praksi dovelo do razvitka mirovnih operacija kao novog mehanizma održavanja međunarodnog mira i sigurnosti koji je, iako nije predviđen u Povelji, zamijenio sustav kolektivne sigurnosti.

Cilj ovog rada je obrada mirovnih operacija Ujedinjenih naroda – od njihovog nastanka u praksi pa do danas. Rad započinje poglavljem o Organizaciji Ujedinjenih naroda; ukratko su izloženi osnivanje organizacije, ciljevi i načela djelovanja. Potom slijede poglavlja u kojima

se obrađuju Glava VI. i Glava VII. Povelje Ujedinjenih naroda te se prikazuje kako su one povezane mirovnim operacijama. Peto poglavlje je namijenjeno obradi samih mirovnih operacija. Prvotno se izlaže njihova definicija i načela djelovanja, a potom njihov pravni temelj. Zatim slijedi prikaz etapa razvoja mirovnih operacija i podjela mirovnih operacija s obzirom na aktivnosti koje obavljaju. U nastavku rada fokus je na postupku uspostavljanja mirovnih operacija, dok završni dio diplomskog rada obuhvaća poglavlje posvećeno prikazu mirovne operacije koja je bila raspoređena na tlu Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine – UNPROFOR te poglavlje u kojima se izlažu primjeri još nekih mirovnih operacija Ujedinjenih naroda.

2. ORGANIZACIJA UJEDINJENIH NARODA

2.1. Osnivanje

Ujedinjeni narodi (*United Nations* - UN) su najveća svjetska međunarodna organizacija osnovana stupanjem na snagu Povelje Ujedinjenih naroda 24. listopada 1945 godine. Ova univerzalna politička organizacija nastala je na ostacima svoje prethodnice Lige naroda, a proces formiranja započeo je tijekom Drugog svjetskog rata.¹ Liga naroda nastala je poslije završetka Prvog svjetskog rata kao realizacija ideje o osnivanju svjetske organizacije koja je trebala osigurati mir, a tijekom Drugog svjetskog rata pojavila se zamisao o osnivanju Ujedinjenih naroda - nove, čvršće i trajnije organizacije posvećene ostvarenju slične zadaće. Na konferenciji u Dumbarton Oaksu održanoj 1944. godine izrađen je tekst budućeg ustava Ujedinjenih naroda koji je služio kao podloga za rad na konferenciji održanoj godinu kasnije u San Franciscu. Na konferenciji u San Franciscu, održanoj od 25. travnja do 26. lipnja 1945. godine dovršen je tekst Povelje te ga je potpisalo prisutnih 50 država. Među prisutnima bile su 46 države koje su do 1. ožujka 1945. objavile rat Njemačkoj te 4 države koje su pozvane zaključkom Konferencije – Argentina, Bjelorusija, Ukrajina, a kasnije i Danska. Povelja

¹ Lapaš, D., *Pravo međunarodnih organizacija*, Narodne novine, Zagreb, 2008., str. 185.

Ujedinjenih naroda je stupila na snagu 24. listopada 1945. godine, te se prema zaključku Opće skupštine iz 1947. taj dan slavi kao Dan Ujedinjenih naroda.²

2.2. Ciljevi Ujedinjenih naroda i načela djelovanja

Ujedinjeni narodi su utemeljeni kao svjetska organizacija posvećena rješavanju najvažnijih pitanja međunarodnih odnosa, a prvenstveno za pitanja održavanja mira.³ Povelja već u ovim uvodnim riječima: „Mi, narodi Ujedinjenih naroda, odlučni da spasimo buduće naraštaje od užasa rata, koji je dva puta tijekom našega života nanio čovječanstvu neizrecive patnje...“⁴ iznosi primarni cilj Ujedinjenih naroda – održavanje međunarodnog mira i sigurnosti.⁵ U svrhu ostvarivanja navedenog cilja u Povelji se navodi kako je potrebno djelotvornim kolektivnim mjerama sprječavati i otklanjati prijetnje miru, suzbijati čine agresije ili druga narušenja mira, a međunarodne sporove ili situacije koje bi mogle dovesti do narušenja mira potrebno je urediti ili riješiti mirnim sredstvima.⁶

Ujedinjeni narodi su osnovani i radi ostvarivanja „pozitivne“ suradnje između država.⁷ Radi ostvarivanja suradnje postavljeni su sljedeći ciljevi: razvijanje prijateljskih odnosa među narodima i ostvarivanje međunarodne suradnje putem rješavanja međunarodnih problema, razvijanja i poticanja poštivanja prava čovjeka i temeljnih sloboda. Ujedinjeni narodi postavljeni su kao „središte za usklađivanje djelovanja naroda na postizanju tih zajedničkih ciljeva.“⁸

Održavanje mira kao glavni cilj Ujedinjenih naroda postiže se preventivnim i represivnim sredstvima. Ipak, u sustavu uspostavljenom Poveljom rat je zabranjen; u slučaju oružanog napada sukladno čl. 51., dopuštena je samo samoobrana. Iz tog razloga obveze država članica radi održavanja međunarodnog mira i sigurnosti podrazumijevaju dužnost suzdržavanja od rata, ali i aktivno djelovanje pri sprječavanju rata. Države članice su u

² Andrassy, J., Bakotić, B., Lapaš, D., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo*, sv. 2, Školska knjiga, Zagreb, 2012., str. 114-117.

³ *Ibid.*, str. 127.

⁴ Povelja Ujedinjenih naroda, *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 15, 1993, ispravak u br. 7, 1994.

⁵ Lapaš, *op.cit.* (bilj. 1), str. 185.

⁶ Povelja Ujedinjenih naroda, *op.cit.* (bilj. 4), čl. 1. t. 1.

⁷ Lapaš, *op.cit.* (bilj. 1), str. 185.

⁸ Povelja Ujedinjenih naroda, *op.cit.* (bilj. 4), čl. 1. t. 2. – t.4.

ispunjenju navedenih dužnosti obvezne slijediti četiri načela koja propisuje Povelja, a koja primarno služe održavanju međunarodnog mira i sigurnosti.⁹

Prvo načelo nalaže državama da svoje međunarodne sporove rješavaju mirnim sredstvima na način koji neće ugrožavati međunarodni mir i sigurnost, a ni pravdu.¹⁰ Nadalje, traži se od država članica da se u međunarodnim odnosima suzdržavaju od prijetnje silom i upotrebe sile koja bi bila usmjerena protiv teritorijalne cjelovitosti ili političke nezavisnosti bilo koje države ili koja bi bila nespojiva s ciljevima Ujedinjenih naroda.¹¹

Navedena dva načela odnose se na slučajeve u kojima Povelja nalaže državama članicama da spor, koji bi mogao predstavljati opasnost za mir, riješe mirnim putem, a Ujedinjeni narodi djeluju samo kao posrednik. U situacijama u kojima postoji prijetnja miru, Ujedinjeni narodi poduzimaju akciju propisanu u Glavi VII. Povelje.¹² Stoga treće načelo nalaže državama članicama da pružaju Ujedinjenim narodima „punu pomoć u svakoj akciji koja bi bila poduzeta prema odredbama Povelje, a ne smiju pomagati bilo kojoj državi protiv koje bi Ujedinjeni narodi poduzeli preventivnu ili prisilnu akciju.“¹³ Pored toga, države članice su dužne prihvaćati i primjenjivati odluke koje donosi Vijeće sigurnosti u skladu s Poveljom.¹⁴ Ujedinjeni narodi inzistiraju na pridržavanju ovih načela i od strane država nečlanica u mjeri koja je potrebna za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti.¹⁵

Uloga i stupanj angažiranosti Ujedinjenih naroda razlikuju se ovisno o tome je li riječ o slučajevima u kojima je dovoljno pozvati stranke spora na njegovo mirno rješavanje (Glava VI. Povelje) ili o slučajevima u kojima su zbog postojanja velike opasnosti za međunarodni mir i sigurnost Ujedinjeni narodi dužni nastupiti u ulozi organizacije za održavanje mira prinudnim sredstvima (Glava VII. Povelje).¹⁶

⁹ Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., *Međunarodno pravo*, sv. 3, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 66-68.

¹⁰ Povelja Ujedinjenih naroda, *op.cit.* (bilj. 4), čl. 2. t. 3.

¹¹ *Ibid.*, čl. 2. t. 4.

¹² Andrassy *et al.*, *op.cit.* (bilj. 9), str. 66.

¹³ Povelja Ujedinjenih naroda, *op.cit.* (bilj. 4), čl. 2. t. 5.

¹⁴ *Ibid.*, čl. 25.

¹⁵ *Ibid.*, čl. 2. t. 6.

¹⁶ Andrassy *et al.*, *op. cit.* (bilj. 9), str. 69.

3. GLAVA VI. POVELJE UJEDINJENIH NARODA – MIRNO RJEŠAVANJE SPOROVA

3.1. Mirno rješavanje spora bez intervencije Ujedinjenih naroda

Primarna obveza država članica UN-a je da radi očuvanja međunarodnog mira i sigurnosti same odaberu i ishode rješenje svakog spora kojeg su stranke.¹⁷

Ta je obveza propisana u Glavi VI. Povelje Ujedinjenih naroda koja od stranaka spora traži da, u slučaju spora čiji bi nastavak mogao dovesti u opasnost održavanje međunarodnog mira i sigurnosti, moraju ponajprije tražiti rješenje „pomoću pregovora, ankete, posredovanja, mirenja, arbitraže, sudskog rješavanja, obraćanja regionalnim ustanovama ili sporazumima ili pomoću drugih mirnih sredstava prema vlastitom izboru.“¹⁸ Ovi oblici rješavanja međunarodnih sporova ustalili su se u međunarodnoj praksi, a zahvaljujući različitosti ponuđenih sredstava moguće je izabrati ono sredstvo koje stranke spora smatraju najprikladnijim s obzirom na prirodu spora i njihove međusobne odnose. Stoga je izbor sredstava prepušten strankama koje se često ugovorima unaprijed opredjeljuju za određeno sredstvo. Budući da je strankama ponuđena mogućnost da svoj međunarodni spor riješe pred sudom, ustanovljen je Međunarodni sud u Haagu kao glavni pravosudni organ UN-a kako bi države članice mogle posebnim sporazumom podvrgnuti svoj spor na rješavanje Sudu.¹⁹

Budući da je u sustavu Povelje rat apsolutno zabranjen, prilikom rješavanja spora države članice ne smiju započeti rat niti upotrijebiti silu, čak i kad ne bi uspjele riješiti spor predviđenim sredstvima. U slučajevima u kojima zbog zabrane rata odredba čl. 33. ne bi bila dovoljna za trajno osiguranje mira, postoji mogućnost iznošenja spora pred organe Ujedinjenih naroda.²⁰

¹⁷ *Ibid.*, str. 70.

¹⁸ Povelja Ujedinjenih naroda, *op.cit.* (bilj. 4), čl. 33. st. 1.

¹⁹ Andrassy *et al.*, *op.cit.* (bilj. 9), str. 70.

²⁰ *Ibid.*, str. 71.

3.2. Iznošenje spora Ujedinjenim narodima

Strankama spora je odredbom čl. 33. Povelje pružena mogućnost da spor riješe sredstvima koja izaberu prema vlastitom nahođenju.²¹ Ta mogućnost uvjetovana je jedino dužnošću da se stranke spora tim sredstvima ozbiljno posluže, odnosno da postupaju u dobroj vjeri.²² No, u slučaju da ponuđena sredstva ne bi bila dostatna za rješavanje njihovog spora, stranke spora su dužne taj spor iznijeti pred Vijeće sigurnosti ako je riječ o sporu koji može dovesti u opasnost održavanje međunarodnog mira i sigurnosti.²³

Sukladno tome, svaka stranka je ovlaštena spor samostalno iznijeti pred Vijeće sigurnosti. Pri tome nije dužna tražiti pristanak druge stranke, a Vijeće sigurnosti je mjerodavno odbiti izneseni spor ako smatra da nije dovoljno ozbiljan tj. ako se stranka spora obraća Vijeću zbog propagande ili drugog političkog cilja.²⁴

Kako međunarodni mir i sigurnost ne bi bili ugroženi sporovima država koje nisu članice Ujedinjenih naroda te kako bi se i njima omogućilo rješavanje sporova mirnim putem, mogućnost iznošenja spora pred organe Organizacije pruža se i državama nečlanicama Ujedinjenih naroda. One su tada dužne prethodno prihvatiti Poveljom propisane obveze o mirnom rješavanju.²⁵ Neovisno o tome jesu li stranke spora države članice ili je riječ o državama nečlanicama, one se pozivaju na raspravu Vijeća sigurnosti na kojoj nemaju pravo glasa, čak ni u slučajevima kada je stranka spora ujedno i članica Vijeća.²⁶

Postoje situacije koje predstavljaju stvarnu opasnost za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti iako izostaje inicijativa stranaka za njihovo iznošenje Ujedinjenim narodima.²⁷ U takvim slučajevima Povelja ovlašćuje Vijeće sigurnosti da ispita svaki spor ili situaciju koja bi potencijalno mogla dovesti do međunarodnog trvenja ili izazvati spor, kako bi utvrdilo može li nastavak tog spora ili situacije ugroziti održavanje međunarodnog mira i sigurnosti. Ovdje je riječ o ovlaštenju Vijeća sigurnosti da provodi preventivnu istragu.²⁸

²¹ Povelja Ujedinjenih naroda, *op. cit.* (bilj. 4), čl. 33. st. 1.

²² Andrassy *et al.*, *op. cit.* (bilj. 9), str. 72.

²³ Povelja Ujedinjenih naroda, *op. cit.* (bilj. 4), čl. 37. st. 1.

²⁴ Andrassy *et al.*, *op. cit.* (bilj. 9), str. 72.

²⁵ Povelja Ujedinjenih naroda, *op.cit.* (bilj. 4), čl. 35. st. 2.

²⁶ Andrassy *et al.*, *op. cit.* (bilj. 9), str. 73.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Povelja Ujedinjenih naroda, *op. cit.* (bilj. 4), čl. 34. Vidi i Andrassy *et al.*, *op. cit.* (bilj. 9), str. 16.

Inicijativa u tom slučaju dolazi od drugih država ili pak organa Ujedinjenih naroda, glavnog tajnika po službenoj dužnosti ili od Opće skupštine.²⁹

Kako bi Vijeće sigurnosti dovelo do rješenja spora i uspjelo održati međunarodni mir i sigurnost, ono je ovlašteno slobodno izabrati način i sredstva rješavanja prema okolnostima konkretnog spora. Nakon svestranog proučavanja iznesenog predmeta stranke spora mogu iznijeti svoja stajališta, a Vijeće sigurnosti je ovlašteno upustiti se u izvođenje dokaza. Ako smatra da je glede iznesenog spora potrebno detaljnije izučavanje pojedinih pitanja, Vijeće može u tu svrhu imenovati odbor stručnjaka, uži odbor iz svoje sredine, zatražiti pravna ili stručna mišljenja pa i savjetodavno mišljenje Međunarodnog suda.³⁰

Vijeće sigurnosti teži izravnom uređenju spora među strankama. Ono će prije svega inzistirati na primjeni onih sredstava mirnog rješavanja spora o kojima već postoji sporazum između stranaka. Ako takav sporazum prethodno nije sklopljen ili ako on nije doveo do rješenja spora, Vijeće će kao sredstvo jačeg miješanja u spor biti ovlašteno i dužno donijeti preporuke.³¹

U svojim preporukama Vijeće je posve slobodno strankama sugerirati sva sredstva i načine mirnog rješavanja koje smatra prikladnim za okončanje iznesenog spora. Ipak, stranke spora nisu obvezne prihvatiti preporuke Vijeća koje ono donosi u okviru Glave VI. Povelje, ali ih mogu iskoristiti kao temelj za sklapanje sporazuma. Ako ne postoji opasnost za mir, Vijeće nije ovlašteno upotrijebiti prisilne mjere, stoga se njegova djelatnost u ovoj fazi sastoji samo od donošenja preporuka.³²

²⁹ Andrassy *et al.*, *ibid.*, str. 74.

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*, str. 75.

³² *Ibid.*, str. 76.

4. GLAVA VII. POVELJE UJEDINJENIH NARODA – DJELOVANJE U SLUČAJ PRIJETNJE MIRU, NARUŠENJA MIRA I ČINA AGRESIJE

4.1. Sustav kolektivne sigurnosti

Glava VI. Povelje Ujedinjenih naroda posvećena je sporovima čije nastavljanje može dovesti do opasnosti za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti, ali ta opasnost ne zahtijeva djelotvornu akciju Ujedinjenih naroda. Glava VII. Povelje odnosi se na teže prilike u kojima je, radi održavanja međunarodnog mira i sigurnosti, potrebna stvarna akcija Ujedinjenih naroda koja se sastoji od kolektivnih prisilnih mjera koje Vijeće sigurnosti određuje prema potrebi.³³

Povelja u čl. 39. propisuje da u slučajevima u kojima Vijeće sigurnosti utvrdi postojanje prijetnje miru, narušenja mira ili čina agresije, ono ujedno odlučuje i koje će mjere poduzeti Ujedinjeni narodi radi održavanja ili uspostavljanja međunarodnog mira i sigurnosti.³⁴ Tom je odredbom koncept kolektivne sigurnosti integriran u Glavu VII. Povelje, a njegov smisao se sastoji u mogućnosti primjene prisilnih mjera u slučaju neuspjeha sredstava mirnog rješavanja sporova predviđenih u Glavi VI.³⁵

Pod pojmom kolektivne sigurnosti podrazumijevamo „takav institucionalizirani sustav, postupak ili mehanizam osiguranja mira u kojem su se države članice Ujedinjenih naroda sporazumjele da se zajednički postave naspram svakog čina agresije ili drugog zabranjenog oblika upotrebe sile prema jednoj od država članica.“ Namjera je Ujedinjenih naroda da konceptom kolektivne sigurnosti nadomjesti individualnu samoobranu država na način da se zajednica postavi protiv svakog tko ugrožava sigurnost nekog njezinog člana, a i time sigurnost cijele međunarodne zajednice.³⁶

Postojanje prijetnje miru, narušenja mira ili čina agresije je temeljna pretpostavka za aktiviranje sustava kolektivne sigurnosti. Ako ne postoje takve okolnosti, primjena kolektivnih mjera nije dopuštena, ali ako takvi uvjeti postoje, Vijeće sigurnosti je ovlašteno

³³ *Ibid.*, str. 77.

³⁴ Povelja Ujedinjenih naroda, *op. cit.* (bilj. 4), čl. 39.

³⁵ Vajić, N., "Od koncepta kolektivne sigurnosti do mirovnih operacija Ujedinjenih naroda – i natrag?", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 46, br. 1, 1996., str. 17.

³⁶ *Ibid.*, str. 16.

pristupiti i najoštrijem obliku akcije. Ono je kao središnji organ ovlašteno autoritativno utvrditi je li došlo do situacija navedenih u čl. 39. Povelje te koje će se mjere poduzeti.³⁷

Članovi Ujedinjenih naroda dužni su prilikom poduzimanja takvih mjera pružati svaku pomoć koju zahtijeva Vijeće sigurnosti i ujedno se suzdržati od pomaganja državi protiv koje bi se mjere poduzimale. Inicijativa za poduzimanje kolektivnih mjera može poteći od glavnog tajnika UN-a, Opće skupštine, svake stranke sukoba, svake članice Ujedinjenih naroda, ali i nečlanice ako je ona stranka u sukobu.³⁸

Međutim, akcija Ujedinjenih naroda neće uvijek biti potrebna.³⁹ Prvenstvena namjena koncepta kolektivne sigurnosti je da odvraća države od određenih zabranjenih oblika ponašanja na način da kod prekršitelja izazove strah od zajedničke reakcije na takvo ponašanje.⁴⁰ Ponekad će biti dostatno upućivanje poziva Vijeća sigurnosti državi koja narušava mir da obustavi svoje čine tj. ponašanja koja izazivaju prijetnju miru ili narušenje mira. Stranke su se dužne odazvati pozivu Vijeća sigurnosti, a u slučaju neodazivanja, Vijeće će pristupiti odlučivanju o poduzimanju kolektivnih mjera.⁴¹

Ako poziv na obustavu odnosnih čina ne dovede do održavanja ili uspostave međunarodnog mira i sigurnosti ili ako okolnosti zahtijevaju da se odmah pristupi primjeni Glave VII., Vijeće sigurnosti će, ovisno o naravi slučaja, odrediti preventivne ili represivne mjere. Prve se poduzimaju radi uklanjanja prijetnje, a u slučaju narušenja mira poduzimaju se represivne mjere.

Vijeće je radi uspostavljanja mira i sigurnosti ovlašteno kombinirati mjere koje mogu biti: bez upotrebe oružane sile, demonstrativne mjere koje podrazumijevaju upotrebu oružane sile sa svrhom zastrašivanja ili prijetnje, primjena sile bez borbe ili čak prava upotreba oružja u slučaju provođenja vojnih operacija. Primjena mjera bez upotrebe oružane sile podrazumijeva djelomično ili potpuno prekidanje ekonomskih odnosa, prekidanje prometnih veza i prekidanje diplomatskih odnosa.⁴² Osnovni cilj navedenih mjera je prisiliti državu

³⁷ *Ibid.*, str. 17.

³⁸ Andrassy *et al.*, *op. cit.* (bilj. 9), str. 77.

³⁹ *Ibid.*, str. 78.

⁴⁰ Vajić, *op. cit.* (bilj. 35), str. 16.

⁴¹ Andrassy *et al.*, *op. cit.* (bilj. 9), str. 78.

⁴² *Ibid.*, str. 78. Vidi i čl. 41. Povelje Ujedinjenih naroda, *op. cit.* (bilj. 4).

protiv koje su mjere usmjerene da odustane od zabranjenih ponašanja na način da se izazove njezino ekonomsko slabljenje, odnosno dovesti ju u međunarodnu izolaciju.⁴³ Bez obzira o kojim mjerama je riječ, države članice UN-a su ih dužne provoditi na poziv Vijeća sigurnosti.⁴⁴

Uz poduzimanje mjera Vijeće sigurnosti je nadležno predložiti Općoj skupštini i suspenziju članskih prava državi protiv koje su mjere poduzete.⁴⁵

Ako Vijeće sigurnosti smatra da mjere bez upotrebe oružane sile u konkretnom slučaju nisu dovoljne za održavanje ili uspostavu međunarodnog mira i sigurnosti, ono je tada ovlašteno poduzeti prisilnu kolektivnu akciju oružanim snagama.⁴⁶ Ta akcija uključuje operacije zračnih, pomorskih ili kopnenih snaga Ujedinjenih naroda.⁴⁷ Na poziv Vijeća sigurnosti, a u skladu sa posebnim sporazumima, svi članovi Ujedinjenih naroda stavljaju na raspolaganje oružane snage, pomoć i olakšice radi održavanja međunarodnog mira i sigurnosti.⁴⁸ Nacionalni kontingenti država članica postaju vojne snage Ujedinjenih naroda čime gube svoju nacionalnu pripadnost i postaju raspoloživi u svako doba, za slučaj zajedničke međunarodne prisilne akcije.⁴⁹

Odluku o uporabi tako osiguranih oružanih snaga donosi Vijeće sigurnosti uz pomoć Odbora vojnog štaba.⁵⁰ Tom je pomoćnom organu Vijeća sigurnosti Poveljom povjerena odgovornost za strategijsko vođenje oružanih snaga, a određeno je kako će se naknadno razraditi pitanja koja se tiču zapovijedanja oružanim snagama.⁵¹

4.2. Neuspjeh sustava kolektivne sigurnosti

Odgovornost za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti povjerena je Vijeću sigurnosti i njezinim stalnim članicama koje posjeduju političku, vojnu i ekonomsku moć potrebnu za osiguranje mira u međunarodnoj zajednici. O najvažnijim pitanjima velike sile

⁴³ Vajić, *op. cit.* (bilj. 35), str. 18.

⁴⁴ Andrassy *et al.*, *op. cit.* (bilj. 9), str. 78.

⁴⁵ *Ibid.*, str. 79.

⁴⁶ Vajić, *op. cit.* (bilj. 35), str. 18.

⁴⁷ Povelja Ujedinjenih naroda, *op. cit.* (bilj. 4), čl. 42.

⁴⁸ *Ibid.*, čl. 43. st.1.

⁴⁹ Vajić, *op. cit.* (bilj. 35), str. 18.

⁵⁰ Andrassy *et al.*, *op. cit.* (bilj. 9), str. 79.

⁵¹ Povelja Ujedinjenih naroda, *op. cit.* (bilj. 4), čl. 47. st. 3.

donose odluke jednoglasno, pa je stoga i sustav kolektivne sigurnosti utemeljen na njihovoj kolegijalnosti i sporazumu. No, vrlo brzo nakon osnivanja Ujedinjenih naroda započelo je razdoblje tzv. hladnog rata koje je dovelo do ideološke, političke, kulturne i gospodarske podjele svijeta. Paralelno su se odvijala dva suprotna i međusobno isključujuća procesa; s jedne strane, stvarana je globalna organizacija koja je zajedničkim djelovanjem država članica trebala osigurati mir u svijetu, a s druge strane odvijala su se okupljanja unutar blokova. Polarizacija, suparništvo i natjecanja nadvladali su principe zajedničkog djelovanja i suradnje. Ovakvo stanje odnosa negativno je utjecalo na mogućnost djelovanja Ujedinjenih naroda u globalnim sigurnosnim pitanjima, a suprotnosti među supersilama su se najviše odražavale upravo unutar Vijeća sigurnosti.⁵²

U Vijeću sigurnosti se polarizacija odnosa među svjetskim silama očitovala u nemogućnosti postizanja jednoglasnosti stalnih članica što je posljedično dovelo do neučinkovitosti i praktične neprovedivosti sustava kolektivne sigurnosti. Zbog promjena u međunarodnim odnosima uzrokovanim takvom geopolitičkom situacijom nikad nisu sklopljeni posebni sporazumi, a samim time nisu ni ustanovljene oružane snage UN-a potrebne za provedbu kolektivne prisilne akcije.⁵³ Odbor Vojnog štaba također nikada nije funkcionirao na način predviđen Poveljom. Stoga se ni oružane akcije poduzete povodom suzbijanja sjevernokorejske agresije na Južnu Koreju (1950.) i povodom suzbijanja iračke agresije na Kuvajt (1991.) ne mogu smatrati kolektivnom akcijom propisanom glavom VII. Povelje, već se obje akcije mogu okvalificirati kao kolektivna samoobrana Južne Koreje, odnosno Kuvajta.⁵⁴

Iz navedenog proizlazi kako oružana akcija nikada nije provedena na način predviđen Glavom VII. Povelje. Oružane snage su neophodne za prisilnu akciju kojom se uspostavlja ili održava međunarodni mir i sigurnost, a budući da Ujedinjeni narodi nisu uspostavili stalne oružane snage kojima bi raspolagalo Vijeće sigurnosti, a operativno ih vodio Odbor vojnog

⁵² Jakešević, R., *Hrvatska i mirovne misije Ujedinjenih nacija*, Politička kultura, Zagreb, 2012., str. 52.

⁵³ Vajić, *op. cit.* (bilj. 35), str. 19.

⁵⁴ Andrassy *et al.*, *op. cit.* (bilj. 9), str. 81.

štaba, sustav kolektivne sigurnosti ostao je bez materijalne podrške koja je trebala osigurati njegovu učinkovitost.⁵⁵

Zbog promijenjenih prilika u međunarodnim odnosima bilo je potrebno prilagoditi sustav kolektivne sigurnosti, ali ujedno i pronaći nove načine sprječavanja sukoba i osiguranja međunarodnog mira i sigurnosti. U takvim su se okolnostima praksom Ujedinjenih naroda razvile mirovne operacije kao novi oblik angažiranja oružanih snaga u svrhu održavanja ili uspostavljanja mira.⁵⁶

Sustav kolektivne sigurnosti koncipiran Poveljom tako su zamijenili novi mehanizmi djelovanja uspostavljeni u praksi, što dokazuje da je Povelja UN-a živući instrument (*living Charter*).⁵⁷

5. MIROVNE OPERACIJE UJEDINJENIH NARODA

5.1. Definicija i temeljna načela mirovnih operacija

Ubrzo nakon osnivanja Ujedinjenih naroda pokazalo se potrebnim poslati na neku osjetljivu točku oružane snage u ulozi sigurnosne i redarstvene službe ili sa zadatkom osiguranja mira u području gdje je mir bio ugrožen ili narušen. Ti novi načini djelovanja Ujedinjenih naroda, koji nisu predviđeni ni definirani Poveljom, objedinjuju se pod nazivom mirovne operacije, a osoblje koje u njima sudjeluje je postalo poznato kao „plavi šljemovi.“⁵⁸

Mirovne operacije definirane su kao akcije ili mjere Ujedinjenih naroda koje uključuju upotrebu multinacionalnih oružanih snaga pod kontrolom Ujedinjenih naroda, ali ne kao prisilnu mjeru uperenu protiv nekog narušitelja mira, već radi održanja mira sprječavanjem izbijanja oružanog sukoba ili uspostavljanjem mira, a da se oružane snage ne upotrebljavaju

⁵⁵ Vajić, *op. cit.* (bilj. 35), str. 23.

⁵⁶ Vajić, N., "Mirovne operacije Ujedinjenih naroda – plavi šljemovi –", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 41, br. 6, 1991., str. 542.

⁵⁷ Andrassy *et al.*, *op. cit.* (bilj. 9), str. 82.

⁵⁸ *Ibid.*, str. 83.

ni protiv jedne od stranaka u sukobu. Preduvjet provedbe mirovnih operacija je pristanak ili zahtjev svih stranaka sukoba i ne uključuje upotrebu oružja, osim u samoobrani.⁵⁹

Neki autori mirovne operacije objašnjavaju kao operacije koje predstavljaju tehniku snižavanja tenzija, improvizirani instrument pragmatične diplomacije, umjetnost neprovokativnog odvrćanja te intelektualni izazov, bez pobjednika i pobijedenih.⁶⁰

Moguće ih je opisati i kao vojno održavanje i nametanje mira, te kao operacije koje podupiru diplomatske napore pri uspostavi i održavanju mira u zemlji ili regiji zahvaćenoj krizom ili oružanim sukobom.⁶¹

Mirovne operacije kao sredstvo održavanja međunarodnog mira i sigurnosti provode se uz poštovanje tri osnovna i međusobno povezana načela: suglasnost sukobljenih strana, nepristranost i minimalna upotreba sile.⁶²

Ova načela služe kao smjernice sudionicima mirovnih operacija, stoga je važno da oni budu upoznati sa značenjem tih načela kako bi se osigurala njihova učinkovita primjena.⁶³

Temeljna pretpostavka za uspostavu mirovnih operacija je pristanak odnosno zahtjev zainteresiranih strana. Ne postoji pravni temelj za boravak mirovnih snaga na području države domaćina bez njezina pristanka.⁶⁴ Suglasnost stranaka sukoba osigurava mirovnim snagama potrebnu slobodu djelovanja za obavljanje zadataka određenih mandatom. U nedostatku takva pristanka osoblje mirovnih operacija riskira postati strankom u sukobu. Stoga, u provedbi svog mandata mirovne snage moraju sustavno raditi kako bi zadržale suglasnost sukobljenih strana i istovremeno osigurale napredak mirovnog procesa. To podrazumijeva dobro

⁵⁹ *Ibid.* Vidi i: Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 542.

⁶⁰ Franić, D., *Mirovne operacije UN-a*, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Uprava za nakladništvo, Zagreb, 2000., str. 27.

⁶¹ Mirovne operacije, Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/clanak/mirovne-operacije>, pristupljeno: 09. 04. 2024.

⁶² Department of Field support, United Nations Peacekeeping Operations: *Principles and Guidelines – Capstone doctrine*, United Nations, New York, 2008., dostupno na: United Nations, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf, pristupljeno: 09. 04. 2024. Vidi i: Franić, *op. cit.* (bilj. 60), str. 28.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 544.

poznavanje povijesti, običaja i kulture države domaćina od strane osoblja mirovnih operacija.⁶⁵

Zainteresirane strane koje su prvotno pristale na uspostavljanje mirovnih operacija mogu kasnije izmijeniti svoj stav i inzistirati na povlačenju mirovnih snaga.⁶⁶ Do povlačenja pristanka može doći kada stranka sukoba nije u potpunosti suglasna sa provedbom mirovnog procesa, već je pristanak dala pod pritiskom međunarodne zajednice. Moguće je da stranka koja je prvotno dala pristanak na uspostavljanje mirovne operacije pokuša ograničiti njezino djelovanje; to će također rezultirati povlačenjem pristanka.⁶⁷

Pristanak sukobljenih strana na raspoređivanje mirovne operacije ne podrazumijeva nužno postojanje suglasnosti na lokalnoj razini, naročito ako postoje podjele unutar stranaka sukoba. Univerzalnost pristanka još je manje vjerojatna u nestabilnim okruženjima u kojima djeluju oružane skupine koje se ne nalaze pod kontrolom stranaka sukoba. Zbog toga mirovne snage moraju kontinuirano analizirati svoje radno okruženje kako bi otkrile i spriječile svako moguće povlačenje pristanka. To zahtijeva političke i analitičke vještine, operativne resurse i sposobnost upravljanja situacijom u kojoj postoji odsustvo pristanka na lokalnoj razini, a ponekad i upotrebu sile kao krajnje sredstvo.⁶⁸

Nepristranost je prijeko potreban uvjet mirovnih operacija. Kako bi ispunile ulogu neutralne strane koja ne zauzima stav prema samom sukobu, mirovne snage ne smiju favorizirati niti jednu stranu. Ta se nepristranost očituje u svim aktivnostima plavih šljemova: prilikom promatranja situacije, ispitivanja kršenja prekida vatre, nadgledanja i pomaganja povlačenja trupa, obavljanja humanitarnih poslova, sprječavanja nastavka neprijateljstva, nadziranja ograničenja broja snaga i oružja, patroliranja, razdvajanja snaga fizičkom prisutnošću. Niti u jednom aspektu svog djelovanja one ne smiju zaboraviti svoju ulogu i nemaju pravo provoditi akcije koje nisu predviđene njihovim mandatom. Njihovo djelovanje također je ograničeno zabranom miješanja u unutrašnje poslove države domaćina.⁶⁹

⁶⁵ Department of Field support, *op. cit.* (bilj. 62), str. 32.

⁶⁶ Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 544.

⁶⁷ Department of Field support, *op. cit.* (bilj. 62), str. 32.

⁶⁸ *Ibid.*, str. 32–33.

⁶⁹ Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 548.

Nepriistranost je ključna za održavanje suglasnosti i suradnje između stranaka sukoba, ali je ne treba poistovjećivati s neaktivnošću. Nužnost ravnopravnog odnosa prema strankama ne može poslužiti kao izgovor za pasivnost u slučaju ponašanja koje sputava provedbu mirovnog procesa. Bez obzira na potrebu uspostave i održavanja neutralnih odnosa sa strankama sukoba, mirovne snage moraju bezuvjetno izbjegavati aktivnosti koje bi mogle dovesti u pitanje nepriistranost mirovne operacije. One se ne trebaju suzdržavati od dosljedne primjene načela nepriistranosti zbog straha od pogrešnog tumačenja ili odmazde, ali prije djelovanja potrebno je osigurati da su osnove za postupanje jasno utvrđene i priopćene svim sukobljenim strankama. U suprotnom, dovode se u pitanje kredibilitet i legitimitet mirovne operacije što može dovesti do povlačenja pristanka stranaka sukoba.⁷⁰

Načelo zabrane upotrebe sile osim u samoobrani datira od raspoređivanja prvih naoružanih mirovnih snaga Ujedinjenih naroda.⁷¹ Plavi šljemovi u svome radu samo iznimno mogu upotrijebiti silu; oni nose lagano oružje koje smiju upotrijebiti kad su napadnuti, ili kad naoružane osobe sprječavaju izvršavanje njihovih zadataka. Funkcija mirovnih snaga nije da upotrebom oružja okončaju neprijateljstva i održe mir i sigurnost u nekoj zemlji, stoga bi upotreba oružja u drugim slučajevima značila izlazak iz granica postavljenih mandatom.⁷²

Racionalna upotreba sile u obrani mandata mirovnih snaga pokazala se uspješnom za uspostavu stabilne sigurnosne situacije i stvaranje pogodnog okruženja za dugoročnu izgradnju mira.⁷³

Plavi šljemovi trebali bi upotrebljavati silu samo kao posljednje sredstvo nakon što su iscrpljene sve druge metode uvjeravanja. Upotreba sile moguća je na taktičnoj razini uz odobrenje Vijeća sigurnosti i uz suglasnost države domaćina i/ili stranaka sukoba te podrazumijeva suzdržanost mirovnih snaga u primjeni ove metode. Načelo minimalne upotrebe sile dozvoljava precizno, razmjerno i prikladno korištenje sile za postizanje željenog učinka, uz zadržavanje suglasnosti zainteresiranih stranaka za provedbu mirovnog procesa.⁷⁴

⁷⁰ Department of Field support, *op. cit.* (bilj. 62), str. 33.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 548.

⁷³ Department of Field support, *op. cit.* (bilj. 62), str. 34.

⁷⁴ *Ibid.*, str. 35.

Upotreba sile može rezultirati političkim implikacijama i nepredviđenim okolnostima. Sukladno tome, mirovne snage moraju uvijek nastojati težiti povratku nenasilnim metodama uvjeravanja.⁷⁵

5.2. Pravni temelj mirovnih operacija

Mirovne operacije koje su se kao sredstvo održavanja međunarodnog mira i sigurnosti razvile u praksi UN-a nisu stvorene niti da bi zamijenile sredstva mirnog rješavanja sporova prema Glavi VI. Povelje, niti se mogu smatrati prisilnim akcijama u smislu Glave VII. Razvile su se kako bi nadopunile svrhu obje te glave, stoga ih treba smatrati dijelom cjelokupnog mehanizma za održavanje međunarodnog mira i sigurnosti. Prema glavnom tajniku Ujedinjenih naroda Dagju Hammarskjöldu, mirovnim bi operacijama pripadalo mjesto između tih dviju glava Povelje, odnosno mjesto glave „Šest i pol.“⁷⁶

Odluke Vijeća sigurnosti o uspostavi mirovnih operacija ne temelje se izričito na određenom članku Povelje, već se pozivaju ili na „odredbe i načela Povelje“ ili na djelovanje u okviru obveze održavanja međunarodnog mira i sigurnosti. Kao pravni temelj najčešće se izdvaja članak 40. Povelje Ujedinjenih naroda – bilo samostalno bilo zajedno sa člancima 25. i 29. Povelje.⁷⁷

Čl. 40. Povelje glasi: „Da bi se spriječilo pogoršanje situacije, Vijeće sigurnosti, prije nego što daje preporuke ili odluči o mjerama predviđenim u članku 39., može pozvati odnosne stranke da se pridržavaju privremenih mjera koje ono smatra potrebnima ili poželjnima. Te privremene mjere nipošto ne diraju u prava, zahtjeve ili položaj odnosnih stranaka. Vijeće sigurnosti uzima primjereno u obzir neprihvatanje tih privremenih mjera.“⁷⁸

Na temelju te odredbe Vijeće sigurnosti određuje privremene mjere sa svrhom sprječavanja pogoršanja neke situacije opasne za mir. Mjere se određuju u trajanju potrebnom da se uspostave uvjeti za trajni mir u određenom kriznom području. Sadržaj tih privremenih mjera uključuje poziv na prekid vatre, prestanak neprijateljstava, povlačenje snaga sa stranog područja, zaključivanje primirja, embargo na oružje i sl., a Vijeće sigurnosti je ovlašteno

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 542.

⁷⁷ *Ibid.*, str. 546–547.

⁷⁸ Povelja Ujedinjenih naroda, *op. cit.* (bilj. 4), čl. 40.

ustanoviti mehanizme za nadzor provedbe tih privremenih mjera koji uključuju mirovne snage.⁷⁹

Učinci privremenih mjera ovise o tome kojim će se pravnim instrumentom poslužiti Vijeće sigurnosti pri njihovom određivanju; ili preporukom zainteresiranim stranama na temelju čl. 40. Povelje ili obvezatnim odlukama na osnovi ovlasti iz čl. 25. Iako su privremene mjere određene na temelju čl. 40. neobvezatne preporuke, u praksi se smatraju obvezama kojima je teško ne pokoriti se. Stoga će pravni učinak rezolucija, koje Vijeće sigurnosti donosi na temelju članka 40., ovisiti o namjeri Vijeća u konkretnim okolnostima.⁸⁰

Određivanje i provođenje mirovnih operacija je, bez obzira na konkretni pravni temelj iz Povelje, u skladu s duhom i temeljnim načelima Ujedinjenih naroda vezanim uz dužnost održavanja međunarodnog mira i sigurnosti.⁸¹

5.3. Sličnosti i razlike između sustava kolektivne sigurnosti i mirovnih operacija

Koncept kolektivne sigurnosti predstavlja zamišljenu, ali nikad ostvarenu kolektivnu akciju predviđenu Poveljom. Mirovne operacije su, s druge strane, postojeći oblik djelovanja zajedničkih snaga Ujedinjenih naroda koji se kasnije razvio u praksi. U tom smislu moguća je komparacija između njih i utvrđivanje njihovih zajedničkih obilježja, ali i razlika.⁸²

Sličnost između kolektivne sigurnosti i mirovnih operacija se očituje ponajprije u tome što oba slučaja predstavljaju zajedničku, kolektivnu akciju Ujedinjenih naroda – takvu koja se poduzima na temelju odluke Ujedinjenih naroda. Kolektivna sigurnost i mirovne operacije su „operativne“ akcije koje podrazumijevaju upućivanje osoblja na teren,⁸³ a odluku o njihovu poduzimanju u oba slučaja donosi Vijeće sigurnosti na način propisan za donošenje meritornih odluka.⁸⁴

⁷⁹ Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 547.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ *Ibid.*

⁸² *Ibid.*, str. 542–543.

⁸³ *Ibid.*, str. 543.

⁸⁴ Andrassy et al., *op. cit.* (bilj. 9), str. 85.

Primarna razlika u odnosu na sustav kolektivne sigurnosti je u tome što se mirovne operacije ne mogu smatrati prisilnom akcijom protiv prekršitelja mira u smislu Glave VII. Povelje. Iako mirovne operacije uključuju vojne elemente, one unatoč tome ne predstavljaju ni sankcije ni upotrebu sile, već se smatraju „čuvarima mira.“ Nadalje, činjenica da je za mirovne operacije potreban pristanak zainteresiranih strana, kao i država čije snage sudjeluju u akciji, predstavlja znatno odstupanje od izvorne ideje kolektivne sigurnosti koja se provodi prisilnim mjerama.⁸⁵

Razvoj koncepta mirovnih operacija je devedesetih godina 20. stoljeća naizgled krenuo u novom smjeru. Pojavile su se naznake da se mirovne operacije koje u pravilu ne uključuju upotrebu sile približavaju konceptu kolektivne sigurnosti utvrđenom u Povelji. Naime, snage mirovne operacije UNPROFOR su na temelju ovlasti Vijeća sigurnosti, postupajući u samoobrani, mogle poduzeti sve potrebne mjere, pa čak i one koje uključuju upotrebu sile, u slučaju bombardiranja ili oružanih napada na područja koje je Vijeće proglasilo „sigurnim zonama.“ No, mirovne snage nisu upotrijebile dane ovlasti da 1995. spriječe genocid u Srebrenici, „sigurnom području“ Ujedinjenih naroda. Takav razvoj događaja doveo je do srozavanja ugleda mirovnih snaga, a navedena očekivanja su ostala neispunjena.⁸⁶

5.4. Etape razvoja mirovnih operacija

Ujedinjeni narodi su 1948. godine odobrili slanje vojnih promatrača na Bliski Istok kako bi nadgledali sklopljeno primirje između Izraela i njegovih arapskih susjeda. Time je pokrenuta prva mirovna operacija Ujedinjenih naroda – UNTSO.⁸⁷ Prvotno je bila promatračkog tipa,⁸⁸ no nakon ratova 1956., 1967. i 1970. godine Ujedinjeni narodi su proširili izvorne funkcije vojnih promatrača – UNTSO je ostao na tom području kako bi obuzdao incidente i spriječio njihovu eskalaciju u veće sukobe.⁸⁹

⁸⁵ Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 543.

⁸⁶ Andrassy et al., *op. cit.* (bilj. 9), str. 85–86.

⁸⁷ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 53.

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ Lee, R., "United Nations Peacekeeping: Development and Prospects", *Cornell International Law Journal*, sv. 28, 1995, str. 620.

Tijekom Sueske krize 1956. godine osnovana je druga mirovna operacija koja je trajala do 1967. godine. Nakon što je Egipat odlučio nacionalizirati Sueski kanal, izbile su borbe između francuskih, britanskih, izraelskih i egipatskih trupa te se razvila opasna situacija koja je primorala Vijeće sigurnosti da rasporedi mirovne snage u regiju. Tako je uspostavljena mirovna misija UNEF (*United Nations Emergency Force*) koja se sastojala od lako naoružanog vojnog osoblja iz neutralnih država članica. Njihova zadaća je bila nadzirati povlačenje francuskih, izraelskih i britanskih oružanih snaga s egipatskog teritorija i da služe kao tampon zona između egipatskih i izraelskih snaga.⁹⁰ Ova mirovna misija se opisuje u literaturi kao prva prava mirovna misija kojom je određen oblik budućih misija u idućih četrdeset godina.⁹¹

Prva faza mirovnih operacija je trajala od 1945. do 1989. godine i naziva se erom tradicionalnih mirovnih misija. To razdoblje obilježeno je tzv. hladnim ratom, pa je Vijeće sigurnosti u očuvanju međunarodnog mira i sigurnosti djelovalo u okvirima strogih blokovskih podjela. Takve prilike ograničile su ciljeve mirovnih operacija koji su se uglavnom sastojali u održavanju primirja i stabilizacije situacije na terenu.⁹²

Nakon misija UNTSO i UNEF uspostavljen je niz mirovnih operacija u okolnostima koje su zahtijevale neutralnu treću stranu da obuzda sukob nadgledajući prekid vatre i osiguravajući njegov kontinuitet.⁹³ Te mirovne operacije bile su uglavnom promatračkog tipa; sastojale su se od vojnih promatrača i lako naoružanih vojnika čije su dužnosti bile ograničene na promatranje, izvještavanje i provođenje mjera izgradnje povjerenja među sukobljenim stranama.⁹⁴ Tradicionalne mirovne operacije su uspostavljene sa pretpostavkom da nepristrane mirovne snage na terenu mogu ublažiti napetosti između sukobljenih strana, stvoriti prostor za političke pregovore i pomoći u popunjavanju „praznine“ između prekida neprijateljstava i trajnog mira. Pritom je bitno da su sukobljene strane ustrajne u postizanju tog cilja.⁹⁵

⁹⁰ *Ibid.*, str. 621.

⁹¹ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 53.

⁹² *Ibid.*, str. 54–55.

⁹³ Lee, *op. cit.* (bilj. 89), str. 621.

⁹⁴ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 54–55.

⁹⁵ *Ibid.*, str. 59.

Godina 1989. označila je početak nove ere u očuvanju međunarodnog mira i sigurnosti.⁹⁶ Te godine započela je druga faza mirovnih misija, kada je u Namibiju poslana „prijelazna skupina za pomoć u tranziciji“ u procesu dekolonizacije od Južne Afrike. Mandatom definirane dužnosti ove mirovne misije bile su brojnije od svih dotadašnjih misija te su uključivale i planiranje i nadgledanje slobodnih i poštenih izbora.⁹⁷

Naime, početkom devedesetih godina 20. stoljeća, kao posljedica podjele svijeta na Istok i Zapad, promijenile su se okolnosti za provođenje mirovnih operacija Ujedinjenih naroda. Dotadašnje tradicionalne mirovne misije bile su jednodimenzionalne – činila ih je vojna komponenta sa strogo ograničenim mandatom. Budući da su se pokazale neuspješnima u rješavanju sukoba koji su se u to vrijeme razbuktavali diljem svijeta, bilo je potrebno dodati nove dimenzije i funkcije kako bi snage na terenu bile sposobne postići i održavati međunarodni mir i sigurnost.⁹⁸

To dovodi do razvitka multifunkcionalnih mirovnih operacija koje, osim vojnih, obuhvaćaju i brojne civilne zadaće. Njihov mandat čine različite funkcije: nadziranje prekida vatre, demobilizacija snaga, njihova reintegracija u civilno društvo, skupljanje i uništavanje njihovog oružja, stvaranje i provođenje planova razminiranja, povratak izbjeglica i prognanika, dostavljanje humanitarne pomoći, nadziranje postojećih upravnih struktura, ustanovljavanje novih policijskih snaga, nadziranje poštovanja prava čovjeka, nadzor nad provođenjem ustavnih, sudskih i izborni reformi, nadgledanje i organizacija izbora te koordinacija pomoći u gospodarskoj obnovi.⁹⁹ Ova druga faza mirovnih operacija trajala je do 1994. godine.¹⁰⁰

Konačno, mirovne operacije treće generacije obilježilo je povećanje ovlasti mirovnih snaga Ujedinjenih naroda radi zaštite humanitarnih operacija. Novi oblik mirovnih operacija uključuje mogućnost uporabe sile na temelju Glave VII. Povelje, ali samo u specifičnim okolnostima. Tako su, kao što je već spomenuto, radi ostvarenja svog humanitarnog mandata koji je obuhvaćao dužnosti zaštite sigurnosnih zona, osiguranje zone isključenja leta te

⁹⁶ Lee, *op. cit.* (bilj. 89), str. 624.

⁹⁷ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 55.

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ Vajić, *op. cit.* (bilj. 35), str. 21–22.

¹⁰⁰ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 55.

omogućavanje i zaštitu dostave humanitarne pomoći, zaštitne snage Ujedinjenih naroda u Bosni i Hercegovini (UNPROFOR) bile ovlaštene na upotrebu sile. Važno je napomenuti kako u takvim okolnostima Ujedinjeni narodi ostaju i dalje neutralni i nepristrani između sukobljenih strana; riječ je o ograničenoj i lokaliziranoj upotrebi sile koja ne uključuje mandat da se zaustavi agresor.¹⁰¹

Nedavna kretanja u razvoju mirovnih operacija uključuju i suradnju s regionalnim organizacijama, kao i preventivno raspoređivanje mirovnih snaga. Kao primjer kooperativnih aktivnosti sa regionalnim organizacijama navodi se zračna potpora koju je Organizacija Sjeveroatlantskog ugovora (NATO) pružila UNPROFOR-u u okviru njegova mandata u bivšoj Jugoslaviji, o čemu će kasnije biti riječ.¹⁰²

Preventivno raspoređivanje mirovnih snaga je nova, ali učinkovita tehnika za prevenciju konflikta. Podrazumijeva rano otkrivanje sukoba u nastajanju te rano raspoređivanje mirovnih snaga u cilju sprječavanja neprijateljstava. Primjer takvog preventivnog raspoređivanja je prisutnost vojnog, civilnog i administrativnog osoblja Ujedinjenih naroda u bivšoj jugoslavenskoj republici Makedoniji uz njezinu granicu sa Albanijom i Saveznom Republikom Jugoslavijom (Srbija i Crna Gora). Dužnost preventivno raspoređenih mirovnih snaga u tim područjima bila je spriječiti izbijanje neprijateljstava.¹⁰³

5.5. Vrste mirovnih operacija

Mirovne operacije obuhvaćaju široki spektar aktivnosti koje se odvijaju pod okriljem Ujedinjenih naroda, a koje su namijenjene: prevenciji sukoba, smirivanju sukoba koji su već izbili te saniranju posljedica sukoba nakon postizanja trajnog mirovnog sporazuma. Provode ih bilo civili, bilo vojne snage – mirovne operacije se kreću u rasponu od djelatnosti koje ne uključuju upotrebu oružane sile, do slučajeva u kojima se aktivnosti zasnivaju upravo na upotrebi sile.¹⁰⁴ U skladu s time, autor D. Franić navodi kako se mirovne operacije mogu podijeliti u dva glavna segmenta: diplomatske akcije i vojne akcije.¹⁰⁵

¹⁰¹ Vajić, *op. cit.* (bilj. 35), str. 22.

¹⁰² Lee, *op. cit.* (bilj. 89), str. 625.

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 62-64.

¹⁰⁵ Franić, *op. cit.* (bilj. 60), str. 28-29.

S obzirom na aktivnosti koje obavljaju mirovne operacije te je aktivnosti moguće podijeliti u sljedeće kategorije: *sprječavanje sukoba, stvaranje mira, održavanje mira, nametanje mira i izgradnja mira*.¹⁰⁶

Mirovne operacije su rijetko ograničene na jednu vrstu aktivnosti. Iskustvo je pokazalo da se vrste mirovnih operacija međusobno nadopunjuju jer njihova pojedinačna provedba ne pruža sveobuhvatan pristup nužan za rješavanje temeljnih uzroka sukoba. Međutim, sposobnost međunarodne zajednice da uspješno kombinira te aktivnosti ostaje ograničena što je rezultiralo nepotpunim odgovorom na krize koje su zaprijetile međunarodnom miru i sigurnosti.¹⁰⁷

Sprječavanje sukoba (*conflict prevention*) označava upotrebu strukturnih i diplomatskih mjera kako bi se spriječila eskalacija unutardržavnih ili međudržavnih napetosti i razmirica u otvoreni sukob. Ovaj mehanizam podrazumijeva upotrebu mjera ranog upozoravanja, prikupljanja informacija i pažljive analize čimbenika koji pridonose izbijanju sukoba.¹⁰⁸ Moguće je poduzimanje vojnih aktivnosti s ciljem podupiranja poduzetih diplomatskih mjera. Takva pomoć može uključivati preventivno raspoređivanje snaga ili povišeni stupanj spremnosti za intervenciju.¹⁰⁹

Stvaranje mira (*peacemaking*) podrazumijeva odgovor na sukobe koji već traju kako bi se postiglo njihovo zaustavljanje uz upotrebu posredovanja i diplomacije. Cilj je sukobljene strane dovesti pregovaranjem do sporazuma, a u ulozi „mirotvoraca“ mogu sudjelovati izaslanici država i vlada, skupine država, regionalne organizacije ili sami Ujedinjeni narodi.¹¹⁰

Održavanje mira (*peacekeeping*) je tehnika koja se poduzima s ciljem očuvanja mira uspostavljenog nakon okončanja neprijateljstava i radi pospješivanja implementacije sporazuma koji su postignuti posredstvom „mirotvoraca.“ Ona podrazumijeva integrirani sustav koji uključuje zajedničko djelovanje vojnog, policijskog i civilnog osoblja u procesu izgradnje mira u nestabilnom post konfliktom ozračju.¹¹¹ Nazočnost mirovnih snaga

¹⁰⁶ Department of Field support, *op. cit.* (bilj. 62), str. 17-18.

¹⁰⁷ *Ibid.*, str. 18-20.

¹⁰⁸ *Ibid.*, str. 17. Vidi i: Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 64.

¹⁰⁹ Franić, *op. cit.* (bilj. 60), str. 28.

¹¹⁰ Department of Field support, *op. cit.* (bilj. 62), str. 17. Vidi i Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 64.

¹¹¹ Jakešević, *ibid.*, str. 65-66. Vidi i: Department of Field support, *op. cit.* (bilj. 62), str. 18.

Ujedinjenih naroda na kriznom području uključuje djelatnosti kontrole i rješavanja sukoba, kao i pružanje zaštite dostavi humanitarne pomoći. Ove vojne ili poluvojne operacije poduzimaju se uz pristanak svih zaraćenih strana i služe kao potpora diplomatskim naporima u postizanju dugoročnih političkih nagodbi.¹¹²

Nametanje mira (*peace enforcement*) predstavlja vojnu akciju čije je provođenje regulirano Glavom VII. Povelje i uključuje uporabu vojnih postrojbi za uspostavu ili održavanje međunarodnog mira i sigurnosti u slučajevima kada Vijeće sigurnosti procijeni da postoji prijetnja miru, kršenje primirja ili predstoji izvršenje agresije. Operacija nametanja mira se izvodi radi potrebe za obnovom i održavanjem reda i stabilnosti, zaštite humanitarne pomoći, osiguranja i ograničenja kretanja, provedbe sankcija te uspostave i nadgledanja područja zaštićenih zona.¹¹³

Izgradnja mira (*peace building*) je složen i dugotrajan proces stvaranja nužnih uvjeta za održavanje mira. Mjere za izgradnju mira se bave temeljnim pitanjima funkcioniranja društva i države te nastoje poboljšati kapacitete države za upravljanje sukobima i za učinkovito i legitimno obavljanje temeljnih funkcija.¹¹⁴ Izgradnja mira se sastoji post konfliktnih diplomatskih akcija kojima se ponovno izgrađuju civilne infrastrukture i institucije s ciljem sprječavanja ponovnog izbijanja sukoba.¹¹⁵

Mirovne operacije se mogu podijeliti i na dvije kategorije koje u praksi često djeluju zajedno i međusobno se dopunjuju – mirovne snage (*peace-keeping forces*) i mirovne misije (*observer missions*). Mirovne snage čini lako naoružano vojno osoblje s potrebnom logističkom potporom, dok su mirovne misije nadzornog odnosno promatračkog karaktera, sastavljene od nenaoružanih časnika.¹¹⁶

¹¹² Franić, *op. cit.* (bilj. 60), str. 29-30.

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ Department of Field support, *op. cit.* (bilj. 62), str. 18.

¹¹⁵ Franić, *op. cit.* (bilj. 60), str. 29.

¹¹⁶ Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 543.

6. POSTUPAK USPOSTAVE MIROVNIH OPERACIJA

6. 1. Odjel za mirovne operacije (DPKO)

Odjel za mirovne operacije (*Department of Peacekeeping Operations* - DPKO) je poseban odjel Tajništva Ujedinjenih naroda odgovoran za planiranje, upravljanje i raspoređivanje svih mirovnih operacija UN-a.¹¹⁷ U njegovu nadležnost spadaju praćenje i vođenje svih aspekata mirovnih operacija u ime Glavnog tajnika Ujedinjenih naroda, koji o napretku operacija izvješćuje Vijeće sigurnosti.¹¹⁸ U svom radu DPKO blisko surađuje s Odjelom za politička i pitanja izgradnje mira (*Department of Political and Peacebuilding Affairs* - DPPA) koji je središnja točka u Ujedinjenim narodima za prevenciju sukoba, stvaranje i izgradnju mira.¹¹⁹

Odjel za mirovne operacije osnovan je 1992. godine u okolnostima koje se bitno razlikuju od onih koje su vladale za vrijeme tzv. hladnog rata. Budući da je Organizacija u to vrijeme počela proširivati djelovanje tradicionalnih mirovnih operacija, bilo je potrebno da Odjel svojim radom pomogne u koordinaciji novih zahtjeva koji proizlaze iz multifunkcionalnih mirovnih operacija. Osim vojne komponente, sve veća važnost pridavala se i civilnoj komponenti koja se smatrala nužnom za održivost postignutih rezultata. Odjel za mirovne operacije smatra se zaslužnim i za reorganizaciju sustava *Stand-by* aranžmana Ujedinjenih naroda, koji se smatra svojevrsnim registrom posebnih sposobnosti država, uključujući specijalizirano vojno i civilno osoblje, sredstva i opremu nužnu za provođenje mirovnih operacija. Nova organizacija *Stand-by* aranžmana osigurala je dostupnost mirovnih snaga unutar trideset do devedeset dana nakon što Vijeće sigurnosti odobri pokretanje nove mirovne operacije. Uloga Odjela je unaprijeđena tijekom godina, ponajprije povećanjem broja osoblja u samom Odjelu, radi osiguranja potpore mirovnim snagama na terenu.¹²⁰

¹¹⁷ Department of Peacekeeping Operations, *Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations*, United Nations, New York, 2003., str. 3. Dostupno na: United Nations, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping-handbook_un_dec2003_0.pdf, pristupljeno: 17. 04. 2024.

¹¹⁸ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 27-28.

¹¹⁹ Department of Peacekeeping Operations, *op. cit.* (bilj. 117), str. 3.

¹²⁰ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 27-28.

Danas je Odjel za mirovne operacije prvenstveno posvećen pružanju pomoći državama članicama i Glavnom tajniku Ujedinjenih naroda u njihovim nastojanjima da održe međunarodni mir i sigurnost.¹²¹

6.2. Pripremne radnje prije početka mirovne operacije

Mirovne operacije uspostavlja Vijeće sigurnosti.¹²² Uspostavljanje mirovne operacije od Vijeća mogu zatražiti bilo koja država članica Ujedinjenih naroda ili glavni tajnik, a Vijeće formira mirovne operacije na temelju plana i financijskih projekcija koje mu prezentira glavni tajnik Ujedinjenih naroda. Davanjem mandata Vijeće opisuje zadaće koje misija treba ostvariti, a za uspostavu nove mirovne operacije, promjenu mandata ili jačine postojeće operacije, potrebno je devet pozitivnih od petnaest glasova članica Vijeća sigurnosti. Takve odluke podložne su vetu od strane pet stalnih članica Vijeća sigurnosti; za uspostavu mirovne operacije mora postojati suglasnost Kine, Francuske, Ruske Federacije, Ujedinjenog Kraljevstva i Sjedinjenih Američkih država.¹²³

Budući da Ujedinjeni narodi nemaju vlastitu vojsku ili policiju, u mirovnim operacijama sudjeluju kontingenti država članica zajedno sa civilnim osobljem koje UN angažira u skladu s potrebama operacije.¹²⁴ U operacijama stoga sudjeluju visoki vojni dužnosnici, stožerni časnici i vojni promatrači koje upošljavaju Ujedinjeni narodi premještanjem iz njihovih nacionalnih oružanih snaga. Vlade država članica određuju uvjete pod kojima njihovi vojnici sudjeluju u mirovnim operacijama te daju odobrenje za njihovo razmještanje. Za vrijeme služenja pod zapovjedništvom Ujedinjenih naroda kontingenti ostaju pod općom nadležnosti svojih vlada.¹²⁵

Mirovna operacija se uspostavlja koracima koji se obrađuju u nastavku.

Konzultacije i mirovni sporazum čine prvu fazu uspostave mirovne operacije. Istovremeno s razvijanjem ili pogoršanjem sukoba poduzimaju se konzultacije između: država članica Ujedinjenih naroda, Tajništva, strana na terenu, država u određenoj regiji i država koje

¹²¹ Department of Peacekeeping Operations, United Nations, <https://peacekeeping.un.org/en/department-of-peace-operations>, pristupljeno: 17. 04. 2024.

¹²² Department of Peacekeeping Operations, *op. cit.* (bilj. 117), str. 3.

¹²³ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 69.

¹²⁴ Department of Peacekeeping Operations, *op. cit.* (bilj. 117), str. 3.

¹²⁵ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 70.

bi mogle pridonijeti slanjem svojih vojnika, policijskih snaga i drugih resursa. Jedna ili obje sukobljene strane nerijetko inzistiraju da Ujedinjeni narodi sudjeluju u potvrđivanju ili implementaciji sporazuma. Mirovni sporazumi često služe kao temelj za formiranje okvira mirovnih operacija, a ako Vijeće sigurnosti odobri mandat za uspostavu operacije, Ujedinjeni narodi su ovlašteni na temelju svoje stručnosti i prethodnog iskustva dati prijedloge o vrsti mandata mirovne operacije. Konzultacije s Vijećem sigurnosti i državama članicama su neophodne kako bi se utvrdilo jesu li one spremne poduprijeti aktivnosti Ujedinjenih naroda i ujedno pružati potrebna sredstva za njihovo izvođenje.¹²⁶

Drugu fazu čini upućivanje tehničke misije (*Technical Assessment Mission – TAM*). Odmah po stvaranju sigurnosnih pretpostavki Tajništvo upućuje tehničku misiju u područje na kojem se planira razmještanje mirovne operacije. Zadaće tehničke misije uključuju analizu i procjenu opće sigurnosne, političke, humanitarne i vojne situacije te poštovanja ljudskih prava na terenu. Radi izvršenja navedenih zadataka tehnička misija se sastavlja od predstavnika više odjela i ureda unutar Tajništva, kao i specijaliziranih agencija, fondova i programa.¹²⁷

Izvješće glavnog tajnika predstavlja treću fazu procesa uspostave mirovne operacije. Na temelju spoznaja i prijedloga tehničke misije glavni tajnik Ujedinjenih naroda šalje Vijeću sigurnosti izvješće koje sadrži prijedlog o uspostavi mirovne operacije, kao i prijedlog njezine veličine i potrebnih resursa.¹²⁸

Četvrtu fazu čini izglasavanje rezolucije Vijeća sigurnosti. Usvajanjem rezolucije Vijeće odobrava uspostavu i upućivanje mirovne operacije, njezinu veličinu i mandat. Kao što je ranije navedeno, za usvajanje je potrebno najmanje devet od petnaest glasova članica Vijeća sigurnosti, uz suglasnost svih pet stalnih članica. Opća skupština Ujedinjenih naroda odobrava proračun i sredstva potrebna za provedbu uspostavljene mirovne operacije.¹²⁹

Imenovanje visokog dužnosnika odgovornog za upravljanje operacijom je iduća odnosno peta faza procesa uspostave mirovne operacije. Imenuje ga glavni tajnik, a visoki dužnosnik je najčešće već prethodno služio u sklopu pružanja „dobrih usluga“ Ujedinjenih

¹²⁶ *Ibid.*, str. 68. Vidi i: Department of Peacekeeping Operations, *op. cit.* (bilj. 117), str. 3.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ *Ibid.*, str. 69.

naroda. Istodobno s petom fazom odvija se i šesta faza; Posebni predstavnik glavnog tajnika (*Special Representative of the Secretary General – SRSG*) zajedno s Odjelom za mirovne operacije provodi planiranje političkih, vojnih, operativnih, logističkih i administrativnih aspekata mirovne operacije, o čemu će biti riječi u sljedećem poglavlju.¹³⁰

Posljednji korak prije razmještanja mirovne operacije na terenu čini uspostava kontingenata država članica. Od njih se traži da pružaju doprinos u vojnicima, pripadnicima civilne policije te u opskrbi, opremi, transportu i logističkoj potpori. Ovu sedmu fazu slijedi razmještanje mirovne operacije na terenu kao osma faza procesa uspostave mirovne operacije. Razmještanje se provodi u što kraćem roku, pazeći pritom na sigurnosne i političke uvjete na terenu. Ono započinje uspostavom sjedišta mirovne operacije, nakon čega dolazi do daljnjeg postupnog razmještanja kako bi se uspostavile sve komponente mirovne operacije i obuhvatile sve regije definirane mandatom.¹³¹

Osmu i posljednju, devetu fazu uspostave mirovne operacije čini dostavljanje redovitih izvješća glavnog tajnika i njihovo ocjenjivanje u Vijeću sigurnosti. Izvješće sadrži informacije o djelovanju mirovne operacije te služi kao temelj za obnavljanje i prilagođavanje mandata operacije u skladu s potrebama, sve do okončanja mirovne operacije.¹³²

6.3. Komponente mirovnih operacija

Sve veći broj mirovnih operacija postao je, kao što je već spomenuto, multifunkcionalan odnosno sastavljen od niza komponentni kako bi se zadovoljili zahtjevi konkretnih situacija.¹³³ Ključan faktor za uspjeh uspostavljene mirovne operacije je koordinacija i suradnja između različitih komponenti.¹³⁴

Za provedbu političkih aspekata, stavova i zahtjeva međunarodne zajednice i Ujedinjenih naroda odgovorna je *diplomatsko-politička komponenta* koju čine Posebni predstavnik Glavnog Tajnika (*Special Representative of the Secretary General – SRSG*) i zamjenik SRSG-a. Posebni predstavnik tajnika UN-a je središnja osoba čitave mirovne

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ *Ibid.*

¹³² *Ibid.*

¹³³ Department of Peacekeeping Operations, *op. cit.* (bilj. 117), str. 1-3.

¹³⁴ Franić, *op. cit.* (bilj. 60), str. 19.

operacija zadužena za upravljanje diplomatskim naporima za rješenje sukoba. Osim toga, njegove dužnosti uključuju provođenje rezolucija i mandata, koordinaciju djelovanja svih komponenata u operaciji, planiranje političkih procesa te upravljanje aspektima stvaranja mira.¹³⁵

Civilnu administrativno – upravnu komponentu vodi šef administrativno upravnog osoblja (*Chief administration officer – CAO*), a neka od područja djelovanja komponente su: personalna administracija, sigurnost, zdravstvo, poštanske usluge, financije, zrakoplovstvo i transport.¹³⁶

Vojnu komponentu čine vojne snage pod zapovjedništvom Glavnog vojnog zapovjednika (*Force Commanding Officer – FCO*), a sastavljena je od postrojbi naoružanih lakim pješničkim naoružanjem. U slučaju da Posebni predstavnik nije određen, Glavni zapovjednik vojnih snaga može biti imenovan za voditelja cjelokupne mirovne operacije. Glavni zapovjednik je zadužen za provedbu vojnog dijela operacije, savjetuje SRSG-a o vojnim pitanjima, izdaje Pravila postupanja (*Rules of Engagement*) te se smatra odgovornim za provedbu stege.¹³⁷

Komponenta vojnih promatrača odgovorna je za nadgledanje granica, pregovora, sporazuma i prekida vatre. Na čelu je Zapovjednik vojnih promatrača koji upravlja njihovim radom, ovjerava izvješća o incidentima i kršenju primirja te izvješćuje SRSG-a o tim pitanjima.¹³⁸

Nadalje, organizirana u timove pod zapovjedništvom policijskog povjerenika je *komponenta civilne policije* (*Civilian Police – CIVPOL*). Njihove zadaće obuhvaćaju osiguravanje djelotvornog i nepristranog održavanja reda i zakona, poštovanje standarda i normi ljudskih prava, provođenje sudskih postupaka, nadziranje ili kontroliranje lokalne civilne policije, osiguravanje sigurnosti osoblja Ujedinjenih naroda, nadgledanje povratka izbjeglica i ratnih zarobljenika, pružanje pomoći u obuci lokalnih policijskih snaga i sl.

¹³⁵ *Ibid.*, str. 33-34.

¹³⁶ *Ibid.*, str. 34.

¹³⁷ *Ibid.*, str. 34-35.

¹³⁸ *Ibid.*, str. 35.

Policijski povjerenik savjetuje političku komponentu i SRSG-a te odgovara za stegu i vladanje pripadnika policijskih snaga na terenu.¹³⁹

Glavni zadaci *komponente za nadgledanje provođenja izbora* su nadzor nad provedbom izbora te ovjeravanje u ime međunarodne zajednice da su izbori održani kao slobodni i poštenu.¹⁴⁰

Za distribuciju prehrambenih namirnica, opskrbu medicinskim i ostalim osnovnim životnim potrepštinama te za provedbu procesa obnove odgovorna je *humanitarna komponenta*. Čine ju civilne osobe koje predvodi humanitarni koordinator ili razne agencije kao što je Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice (*United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR*) ili UNICEF (*United Nations International Children's Emergency Fund*). Humanitarni koordinator provodi međunarodnu i terensku koordinaciju za sve agencije i nevladine organizacije te savjetuje civilnu, vojnu i političku komponentu mirovne operacije.¹⁴¹

Dužnosti *promatrača ljudskih prava* uključuju provođenje istrage incidenata vezanih uz povrede ljudskih prava.¹⁴²

Radi sprječavanja i prevladavanja konflikata te pospješivanja međusobne suradnje u djelovanju različitih komponenata, važno je već prilikom uspostave mirovne operacije osigurati razumijevanje mandata od strane svih komponenata, utvrditi odgovornosti svake komponente te uspostaviti upravljačke mehanizme na svim razinama.¹⁴³

6.4. Sporazum o statusu snaga (SOFA)

Mirovne operacije Ujedinjenih naroda regulirane su temeljnim dokumentima, u prvom redu onima kojima se dodjeljuje mandat mirovnoj operaciji i onima u kojima je određen opseg njihova prava na upotrebu sile (pravila postupanja ili *Rules of Engagement – ROE*).¹⁴⁴ No legalitet mirovnih operacija iziskuje sklapanje ugovora kojim će se urediti prava i dužnosti

¹³⁹ *Ibid.*

¹⁴⁰ *Ibid.*, str. 35-36.

¹⁴¹ *Ibid.*, str. 36.

¹⁴² *Ibid.*

¹⁴³ *Ibid.*, str. 37.

¹⁴⁴ Miškulin, I., "Tehnička pitanja – Hrvatska, Ujedinjeni narodi, UNPROFOR, UNCRO i sporazum o statusu snaga", *Časopis za suvremenu povijest*, sv. 47, br. 1, 2015., str. 7.

pripadnika mirovne operacije na području neke države. Takav sporazum sklapa se između države domaćina i Ujedinjenih naroda pod nazivom „Sporazum o statusu snaga“ (*Status of Forces Agreement* – SOFA).¹⁴⁵ Najčešće se sklapa u obliku bilateralnog ili multilateralnog ugovora, a njime se definiraju pojedinosti pravnog statusa mirovne operacije.¹⁴⁶

Odredbe sporazuma o statusu snaga reguliraju pitanja koja se tiču povlastica i izuzeća mirovnih operacija i njihovih pripadnika, slobodu kretanja i upotrebu prometnica, sredstava komuniciranja, mirno rješavanje sporova između vlade države domaćina i Ujedinjenih naroda te dužnost pripadnika mirovnih operacija da poštuju zakone države domaćina i suzdržavaju se od postupanja koje bi bilo u suprotnosti s međunarodnim karakterom njihove misije.¹⁴⁷

Tipski model sporazuma o statusu snaga nastao je 1990. godine i od tada se takav model koristi kao standardna varijanta sporazuma u mirovnim operacijama. Na poziv Opće skupštine sastavio ga je glavni tajnik UN-a, a navedeni sporazum može se smatrati i praktičnom izvedenicom Konvencije o privilegijama i imunitetima UN-a iz 1946. godine.¹⁴⁸

Sporazum o statusu snaga se uobičajeno sklapa prije razmještanja mirovne operacije.¹⁴⁹ Premda se takav sporazum smatra neophodnim za pravnu regulaciju djelovanja mirovnih operacija, često je sklopljen s velikim zakašnjenjem ili pak do njegovog zaključivanja nije ni došlo. U nekim slučajevima je pismeni sporazum nadomješten usmenim izjavama koje ponekad ne dolaze od države domaćina, već od predstavnika Ujedinjenih naroda. Nerijetko je postojala neka varijanta „gentlemenskog sporazuma“ koja je osiguravala kontinuirano djelovanje mirovnih snaga, obzirom da se nepostojanje formalnog sporazuma može nepovoljno odraziti na prava pripadnika mirovne operacije.¹⁵⁰

Smatra se da sporazum o statusu snaga nije jednako značajan kao dokument u kojem se iznosi sadržaj mirovne operacije, ali je važan za jačanje pregovaračkog položaja Ujedinjenih naroda u odnosu na vlasti države domaćina. Ujedno se smatra dodatnom

¹⁴⁵ Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 550.

¹⁴⁶ Miškulin, *op. cit.* (bilj. 145), str. 7.

¹⁴⁷ Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 550.

¹⁴⁸ Miškulin, *op. cit.* (bilj. 145), str. 7-8.

¹⁴⁹ *Ibid.*, str. 8.

¹⁵⁰ Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 550.

potvrdom uspostavljene suradnje s državom koja je prihvatila intervenciju Ujedinjenih naroda.¹⁵¹

6.5. Financiranje mirovnih operacija

Financiranje mirovne operacije je dužnost i odgovornost Ujedinjenih naroda u cjelini odnosno cijelog njezinog članstva. Stalni aranžman za financiranje mirovnih operacija nije uspostavljen, već se to pitanje rješava od slučaja do slučaja. Financije za promatračke misije izdvajaju se iz redovitog budžeta Ujedinjenih naroda, a za financiranje mirovnih operacija koje će proizvesti veće troškove otvaraju se posebni računi na koje države članice uplaćuju svoje doprinose i dobrovoljne priloge.¹⁵²

Prijedlog načina financiranja pojedine operacije glavni tajnik podnosi Vijeću sigurnosti, a potom preporučuje Općoj skupštini da donese Odluku o raspodjeli troškova.¹⁵³ Opća skupština raspodjeljuje troškove na temelju posebnog ključa koji uzima u obzir bogatstvo država članica, ali obvezuje pet stalnih članica Vijeća sigurnosti da plaćaju veći udio zbog njihove posebne odgovornosti u održavanju međunarodnog mira i sigurnosti.¹⁵⁴

Kao odgovor na zahtjev glavnog tajnika države članice mogu dobrovoljno ustupiti vojnike, vojne promatrače, civilnu policiju, opremu, zalihe ili drugu potporu mirovnoj operaciji. Za pružanje takve potpore države članice primaju naknadu prema dogovorenim stopama iz proračuna mirovne operacije. Ustupanje osoblja za potrebe mirovne operacije nije obvezatno, stoga država koja doprinosi trupama zadržava pravo povući svoje osoblje iz mirovne operacije. No mnoge države dobrovoljno i na bespovratnoj osnovi stavljaju na raspolaganje dodatna sredstva za potporu naporima UN-a za očuvanje mira u obliku prijevoza, zaliha, osoblja te financijskih doprinosa, u iznosu koji premašuje njihove procijenjene udjele u troškovima održavanja mira.¹⁵⁵

Države članice nisu uvijek bile voljne prihvatiti takve izdatke kao dio troškova Organizacije, što je dovelo do stanovitih neslaganja. Neplaćeni doprinosi za mirovne

¹⁵¹ Miškulin, *op. cit.* (bilj. 145), str. 8.

¹⁵² Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 551.

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ Department of Peacekeeping Operations, *op. cit.* (bilj. 117), str. 5.

¹⁵⁵ *Ibid.*, str. 5-6.

operacije dostižu velike iznose, izazivaju poteškoće u provedbi mirovne operacije te se uračunavaju u iznos ukupnih zaostataka u plaćanju doprinosa Ujedinjenim narodima.¹⁵⁶

6.6. Izlazna strategija

Mirovne operacije se uspostavljaju privremeno s ciljem da stabiliziraju situaciju i postave temelje za održivi mir. Odluka o okončanju mandata je politička odluka koju donosi Vijeće sigurnosti; ono procjenjuje kada se mirovne operacije mogu obustaviti i kada se preostale odgovornosti mogu predati vlastima države domaćina. Uz Vijeće sigurnosti, u postupku donošenja takvih odluka sudjeluju glavni tajnik, zapovjedništvo mirovne operacije, država domaćin i posebni predstavnik glavnog tajnika (SRSG).¹⁵⁷

Planiranje mirovne operacije mora od samog početka uključivati tranzicijsku/izlaznu strategiju uz razumijevanje da će strategija zahtijevati stalnu prilagodbu okolnostima.¹⁵⁸

7. ODRŽAVANJE MIRA NA PODRUČJU HRVATSKE I BOSNE I HERCEGOVINE – UNPROFOR

7.1. Hrvatska

Oružani napadi koje su provodile velikosrpske snage u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji radi zauzimanja dijelova hrvatskog teritorija te pružanje otpora hrvatskih snaga izazvali su reakcije u međunarodnoj zajednici. Kako bi pokušali zauzdati oružani sukob, intervenirali su neki međunarodni akteri, osobito Europska zajednica, Ujedinjeni narodi i drugi.¹⁵⁹

Ujedinjeni narodi isprva nisu bili spremni uključiti se u sukob; prevladavao je stav da je sukob u Jugoslaviji zapravo građanski rat koji bi se rasplamsao intervencijom vanjskih čimbenika.¹⁶⁰ Do direktnijeg sudjelovanja UN-a dovela je Rezolucija 713 koja je usvojena 25.

¹⁵⁶ Vajić, *op. cit.* (bilj. 56), str. 551.

¹⁵⁷ Department of Peacekeeping Operations, *op. cit.* (bilj. 117), str. 22.

¹⁵⁸ *Ibid.*

¹⁵⁹ Miškulin, I., "Republika Hrvatska i mirovna operacija Ujedinjenih naroda: kada, kako i zašto je došlo do njezine realizacije?", *Historijski zbornik*, sv. 64, br. 1, 2011., str. 122-123.

¹⁶⁰ *Ibid.*, str. 125.

rujna 1991. godine. U njoj su Ujedinjeni narodi iznijeli svoj prvi službeni stav o krizi u Jugoslaviji, podržali rad Europske zajednice i Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji te su nametnuli embargo na isporuku oružja svim stranama u sukobu.¹⁶¹ Ključnu promjenu u djelovanju UN-a glede sukoba u Hrvatskoj prouzročila je misija u koju se u studenom 1991. uputio posebni izaslanik glavnog tajnika UN-a Cyrus Vance. Tom misijom trebali su se utvrditi uvjeti za uspostavu mirovne operacije koja se smatrala jedinim rješenjem za dugoročnije smirenje sukoba. Vanceov posjet Jugoslaviji rezultirao je izradom njegovog mirovnog plana koji je javno objavljen u prosincu 1991. godine pod nazivom „Plan mirovne operacije Ujedinjenih naroda u Jugoslaviji“ kao dodatak izvješću glavnog tajnika. Njegov mirovni plan je označavao privremenu mjeru radi uspostave uvjeta za trajni prekid neprijateljstava.¹⁶²

Budući da je prekid vatre uvjet za uspostavu mirovne operacije, Sporazum o prekidu neprijateljstva je potpisan u Sarajevu 2. siječnja 1992. godine.¹⁶³ Ubrzo nakon toga, Vijeće sigurnosti je donijelo Rezoluciju br. 743 kojom je 21. veljače 1992. godine uspostavljena mirovna misija Ujedinjenih naroda - *United Nations Protection Force* ili UNPROFOR.¹⁶⁴

Određeno je raspoređivanje mirovnih snaga na krizna područja sukladno mirovnom planu koji je donio C. Vance. Zadaće određene mandatom odnosile su se na stvaranje uvjeta za mirne pregovore i sigurnost u demilitariziranim područjima – *United Nations Protected Areas* (UNPA). UNPA područja su zaštićene zone Ujedinjenih naroda koje su tijekom Domovinskog rata uspostavljene na području Republike Hrvatske i na koje su razmještene zaštitne snage UN-a sa zadatkom da ta područja demilitariziraju; sve oružane snage, s izuzetkom snaga UNPROFOR-a, trebale su biti povučene i demobilizirane. Četiri UNPA područja uspostavljena su na teritoriju Republike Hrvatske pod nazivom Sektor Sjever (Banija i Kordun), Jug (Sjeverna Dalmacija i Lika), Istok (Istočna Slavonija) i Zapad (zapadna Slavonija). Cilj je bio povlačenje JNA sa teritorija Hrvatske te siguran povratak osoba

¹⁶¹ Resolution S/RES/713(1991),

dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/126827?v=pdf%2C>, pristupljeno: 19. 04. 2024.

¹⁶² Miškulin, *op. cit.* (bilj. 159), str. 125-140.

¹⁶³ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 81.

¹⁶⁴ Resolution S/RES/743(1992), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/137965?v=pdf>, pristupljeno: 19. 04. 2024.

raseljenih s UNPA područja u Hrvatskoj. Ostvarenje tog cilja trebao je osigurati UNPROFOR u suradnji s humanitarnim organizacijama UN-a.¹⁶⁵

Na čelu mirovne misije UNPROFOR bio je Posebni izaslanik Glavnog tajnika za bivšu Jugoslaviju. Sjedište misije se prvotno nalazilo u Sarajevu, a kasnije je premješteno u Zagreb.¹⁶⁶ Vanceov mirovni plan je odredio da će mirovna operacija u Jugoslaviji biti uspostavljena u tradicionalnom obliku mirovne operacije koji se primjenjuje u okolnostima privremenog zaustavljanja sukoba s ciljem sprječavanja njegovog ponovnog izbijanja te radi stvaranja uvjeta za nesmetano odvijanje političkih pregovora.¹⁶⁷

Mirovne snage UNPROFOR-a činilo je 38 599 vojnika, a ta brojka uključuje 684 vojnih promatrača UN-a, 803 pripadnika civilne policije te 2 615 pripadnika lokalnog osoblja.¹⁶⁸

Mandat mirovne misije UNPROFOR je 1992. godine proširen glede funkcija – nove zadaće uključivale su nadzor u „ružičastim zonama.“¹⁶⁹ „Ružičaste zone“ su definirane kao područja u Republici Hrvatskoj koja se nalaze pod kontrolom JNA i u kojima je do tada većinsko stanovništvo bilo srpsko, a koja su smještena izvan UNPA područja. Problemi na tom području odnosili su se na nemogućnost uspostave suradnje UNPROFOR-a sa srpskim vlastima te na sumnje hrvatske strane kako UNPROFOR priznaje srpsku vlast na tom teritoriju.¹⁷⁰ Nadalje, mandat je proširen i Rezolucijom 779 kojom je određena demilitarizacija poluotoka Prevlaka i uspostava kontrole UNPROFOR-a nad Peručkom branom, koja se nalazila u jednoj od „ružičastih zona“.¹⁷¹

Više puta produljivan je mandat operacije UNPROFOR, a do posljednjeg produljenja dolazi 20. rujna 1994. godine, kada je mandat produljen Rezolucijom 947¹⁷² do 31. ožujka 1995. godine, kada je mandat misije okončan. Naime, u rujnu 1994. godine mirovne snage i

¹⁶⁵ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 81-82.

¹⁶⁶ *Ibid.*, str. 82.

¹⁶⁷ Miškulin, *op. cit.* (bilj. 159), str. 149.

¹⁶⁸ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 82.

¹⁶⁹ Resolution S/RES/762(1992), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/145155?v=pdf>, pristupljeno: 06. 05. 2024.

¹⁷⁰ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 82.

¹⁷¹ Resolution S/RES/779 (1992), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/151309?v=pdf>, pristupljeno: 06. 05. 2024.

¹⁷² Resolution S/RES/947(1994), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/161994?ln=en&v=pdf>, pristupljeno: 20.04.2024.

dalje su se bavile demilitarizacijom UNPA područja, uspostavom hrvatske vlasti u ružičastim zonama, uspostavom kontrole na granicama te pružanjem pomoći pri povratku izbjeglica i prognanika. Misiju UNPROFOR kritizirale su hrvatske vlasti i mediji – mirovne snage nisu imale ni mandat ni sredstva za ostvarenje navedenih dužnosti. Stoga je bilo potrebno redefinirati mandat misije na način koji bi osoblju UN-a na terenu osigurao potrebna sredstva za ostvarenje njihovih zadaća.¹⁷³

Djelovanje mirovne misije UNPROFOR na teritoriju Republike Hrvatske ocijenjeno je kao neučinkovito iz više razloga. Srpske vlasti su nastavile s provođenjem agresije u zaštićenim zonama što je dovelo do masovnog iseljavanja nesrpskog stanovništva iz područja pod okupacijom, uništavanja njihove imovine i etničkog čišćenja. Stanovnici UNPA područja su bili izloženi zastrašivanju i kršenju svojih ljudskih prava zbog neuspjeha civilnih policijskih snaga UN-a da zaustave diskriminaciju. Nadalje, srpske paravojne postrojbe nisu bile razoružane te nije osiguran povratak prognanika i izbjeglica u njihove domove. Mirovne snage UNPROFOR-a su zapravo svojim pasivnim stavom doprinijele formiranju stava da pomažu održavanje okupacije. Srpska strana nije izvršavala svoje obveze preuzete Rezolucijom i drugim dokumentima UN-a te su se nastavili protiviti ponovnoj uspostavi hrvatske vlasti na teritoriju Republike Hrvatske.¹⁷⁴

Otegotna okolnost u provođenju mandata mirovnih snaga bila je i brojnost i raznolikost naoružanih postrojbi koje su bile uključene u neprijateljstva; srpsku stranu činili su pripadnici jedinica teritorijalne obrane, pripadnici jedinica JNA, specijalna policija te paravojne skupine i kriminalne grupe. Na hrvatskoj strani bili su Zbor narodne garde, lokalna milicija, specijalna policija te hrvatska vojska u nastanku.¹⁷⁵

S druge strane, kao najveći uspjeh misije ocijenjeno je konačno povlačenje pripadnika JNA s cjelokupnog teritorija Republike Hrvatske i sprječavanje ponovnog izbijanja neprijateljstava u UNPA područjima i ružičastim zonama. Važno je spomenuti kako je

¹⁷³ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 87.

¹⁷⁴ *Ibid.*, str. 87-89.

¹⁷⁵ *Ibid.*, str. 87.

prisutnost snaga UNPROFOR-a osigurala vrijeme i uvjete za pripremu i transformaciju hrvatske vojske za oslobodilačke akcije „Bljesak“ i „Oluja.“¹⁷⁶

Sve navedeno upućuje na zaključak kako mirovna misija UNPROFOR-a nije bila u potpunosti djelotvorna u provedbi Vanceovog mirovnog plana te kako mandat nije zadovoljio zahtjeve hrvatske strane. Nakon zahtjeva hrvatskih vlasti da misija UNPROFOR okonča svoje djelovanje u Hrvatskoj, ipak je postignut kompromis kojim su hrvatske vlasti pristale na daljnji boravak snaga UN-a, ali su ga uvjetovale donošenjem novog mandata. UN-ove mirovne snage su istodobno s dobivenim novim mandatom preimenovane u UNCRO – *United Nations Confidence Restoration Operation in Croatia*.¹⁷⁷ Mandat misije UNCRO obuhvaćao je provedbu mjera izgradnje povjerenja u Republici Hrvatskoj, osiguravanje dostave humanitarne pomoći u Bosnu i Hercegovinu preko područja Republike Hrvatske te provođenje nadzora demilitarizacije poluotoka Prevlaka.¹⁷⁸ Dana 15. siječnja 1996. godine, istodobno je okončan mandat misije UNCRO te su uspostavljene dvije misije - promatračka mirovna misija UNMOP (*United Nations Mission of Observers in Prevlaka*) uspostavljena je radi nastavljanja nadzora nad demilitarizacijom poluotoka Prevlaka¹⁷⁹, a cilj operacije UNTAES (*United Nations Transitional Administration in Eastern Slavonia*) bio je reintegracija hrvatskog Podunavlja pod puni suverenitet Republike Hrvatske. Njome je uspostavljena prijelazna uprava Ujedinjenih naroda za Istočnu Slavoniju, Baranju i Srijem¹⁸⁰ te se opisuje kao jedna od najuspješnijih misija u razdoblju nakon hladnog rata.¹⁸¹

7.2. Bosna i Hercegovina

Ubrzo nakon što su Hrvatska i Slovenija proglasile neovisnost, to je odlučila učiniti i Bosna i Hercegovina. To je dovelo do izbijanja sukoba između tri konstitutivna naroda na području Bosne i Hercegovine u travnju 1992. godine – bosanskih Srba, Hrvata i muslimana,

¹⁷⁶ *Ibid.*, str. 88-89.

¹⁷⁷ *Ibid.*, str. 88.

¹⁷⁸ Resolution S/RES/981(1995), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/174991?v=pdf>, pristupljeno: 06. 05. 2024.

¹⁷⁹ Resolution S/RES/1038(1996), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/202324?v=pdf>, pristupljeno: 06. 05. 2024.

¹⁸⁰ Resolution S/RES/1037(1996), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/202323?v=pdfm>, pristupljeno: 06. 05. 2024.

¹⁸¹ Jakešević, *op. cit.* (bilj. 52), str. 91.

te do masovnog raseljavanja stanovništva.¹⁸² Srbija je izvršila invaziju na Bosnu i Hercegovinu te je započela s etničkim čišćenjem odnosno sustavnim uklanjanjem svih bosanskih muslimana. Opkolila je glavni grad Sarajevo koristeći vojnu opremu bivše Jugoslavije zajedno s bosanskim Srbima.¹⁸³

Takav razvoj događaja doveo je do proširenja misije UNPROFOR na teritorij Bosne i Hercegovine. Vijeće sigurnosti je 15. svibnja 1992. donijelo Rezoluciju 752¹⁸⁴ kojom je, osim proširenja mandata misije, tražilo prekid vatre od svih sukobljenih strana, apeliralo na prestanak prisilnog protjerivanja stanovništva s područja na kojem žive i na obustavu svih pokušaja promjene etničkog sastava stanovništva. Rezolucijom se poziva na uspostavljanje uvjeta za učinkovitu i nesmetanu dostavu humanitarne pomoći, uključujući osiguranje sigurnog pristupa zračnim lukama u Bosni i Hercegovini u tu svrhu.¹⁸⁵

Glavni tajnik je predložio u svojem izvješću da mandat UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini obuhvati pružanje potpore naporima Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice (UNHCR) u dostavi humanitarne pomoći u cijeloj BiH te da mu snage UNPROFOR-a pruže zaštitu na njegov zahtjev, kada on ocijeni da je to potrebno. Zaštita UNPROFOR-a zatražena je i za konvoje puštenih civilnih zatočenika. Na temelju izvješća glavnog tajnika UN-a, Vijeće sigurnosti je odobrilo proširenje mandata misije UNPROFOR za navedene svrhe. Pružanje zaštite humanitarnim konvojima bilo je otežano neprestanom neprijateljskom vatrom, minama i odbijanjem strana na terenu da surađuju s UNPROFOR-om. Unatoč tome, od razmještaja dodatnih snaga za tu svrhu u studenom 1992. godine pa do siječnja 1993., ukupno je isporučeno oko 34 600 tona humanitarne pomoći za oko 800 000 korisnika na 110 lokacija diljem Bosne i Hercegovine.¹⁸⁶

Tijekom oružanog sukoba grad Srebrenica bio je enklava pod kontrolom bosanskih muslimana, odnosno Armije Republike BiH. Deseci tisuća bosanskih muslimana iz okolnih

¹⁸² Young, K., "UNHCR and ICRC in the former Yugoslavia: Bosnia-Herzegovina", *International Review of the Red Cross*, sv. 83, br. 843, 2001., str. 782.

¹⁸³ Genocide in Bosnia, Holocaust Museum Houston, <https://hnh.org/library/research/genocide-in-bosnia-guide/>, pristupljeno: 24. 04. 2024.

¹⁸⁴ Resolution S/RES/752(1992), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/142127?v=pdf>, pristupljeno: 24. 04. 2024.

¹⁸⁵ *Ibid.*

¹⁸⁶ United Nations Protection Force – background, United Nations, https://peacekeeping.un.org/mission/past/unprof_b.htm, pristupljeno: 24. 04. 2024.

područja, bježeći od napada bosanskih Srba, potražili su utočište u Srebrenici. Grad je bio pun izbjeglica, a snage bosanskih Srba su granatirale područje grada i ometale pružanje humanitarne pomoći.¹⁸⁷ Kako bi spriječilo daljnje pogoršanje situacije, Vijeće sigurnosti je 16. travnja 1993. godine usvojilo Rezoluciju 819 kojom se Srebrenica proglašava „sigurnom zonom Ujedinjenih naroda“ – područjem slobodnim od bilo kakvog oružanog napada ili bilo kojeg drugog neprijateljskog čina.¹⁸⁸ Rezolucijom se zahtijeva prekid oružanih napada paravojnih postrojbi bosanskih Srba na Srebrenicu i njihovo povlačenje iz područja oko grada, nalaže Jugoslaviji da obustavi isporuku vojnog oružja i opreme paravojnim postrojbama, te se zahtijeva od glavnog tajnika UN-a da, u cilju praćenja humanitarne situacije u sigurnoj zoni, poduzme korake za povećanje prisutnosti UNPROFOR-a u Srebrenici i okolici.¹⁸⁹ Osim Srebrenice, sigurnim zonama Ujedinjenih naroda proglašeni su i Bihać, Goražde, Sarajevo, Tuzla i Žepa.¹⁹⁰

Važno je ponovno spomenuti ovlasti Zaštitnih snaga UNPROFOR-a u BiH u slučaju bombardiranja ili oružanih napada na sigurne zone. Vijeće sigurnosti je Rezolucijom 836 (1993)¹⁹¹ ovlastilo pripadnike mirovne operacije na upotrebu svih potrebnih mjera u samoobrani, dozvoljavajući i uporabu sile. Unatoč tome, snage UNPROFOR-a nisu upotrijebile dane ovlasti kako bi spriječile genocid u sigurnoj zoni Srebrenici.¹⁹² U srpnju 1995. godine srpske snage su počinile najveći zločin u Europi nakon Drugog svjetskog rata; procjenjuje se da je oko 8 000 muškaraca zatočeno i ubijeno.¹⁹³

U ožujku 1994. godine snage bosanskih Srba su pokrenule pješачku i topničku ofenzivu na sigurnu zonu Goražde što je rezultiralo velikim brojem žrtava među civilnim stanovništvom. Vijeće sigurnosti je oštro osudilo oružane napade i granatiranje na sigurnu zonu Goražde, zahtijevalo je trenutni prekid daljnjih napada na grad i pozvalo sve sukobljene strane na poštivanje uspostavljenih sigurnih zona. Unatoč zahtjevima Vijeća napadi na

¹⁸⁷ Srebrenica – Timeline of a Genocide, IRMCT, <https://www.irmct.org/specials/srebrenica/timeline/en/>, pristupljeno: 24. 04. 2024.

¹⁸⁸ Resolution S/RES/819(1993), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/164939?v=pdf>, pristupljeno: 24. 04. 2024.

¹⁸⁹ *Ibid.*

¹⁹⁰ Young, *op. cit.* (bilj. 182), str. 799.

¹⁹¹ Resolution S/RES/836(1993), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/166973?ln=en&v=pdf>, pristupljeno: 24. 04. 2024.

¹⁹² Vidi: *supra*, str. 16-17.

¹⁹³ Genocide in Bosnia, *op. cit.* (bilj. 183).

Goražde su se nastavili jednakim intenzitetom. Nakon što su vojni promatrači Ujedinjenih naroda bili ugroženi granatiranjem od strane srpskih snaga, zapovjedništvo UNPROFOR-a je zatražilo od NATO saveza zračnu potporu radi zaštite osoblja UN-a. Dana 10. i 11. travnja zrakoplovi NATO-a izveli su zračne napade na položaje bosanskih Srba na području Goražda.¹⁹⁴ Na ultimatumе koje su postavili Ujedinjeni narodi i zapovjedništvo UNPROFOR-a bosanski Srbi su odgovorili uzimanjem taoca među osobljem i vojnim promatračima misije UNPROFOR. Koristili su ih kao ljudske štitove kako bi zaustavili zračne napade NATO saveza.¹⁹⁵

Ubrzo je UNPROFOR započeo sa diskretnom preraspodjelom svojih trupa i njihovim povlačenjem sa izoliranih područja. Ta preraspodjela je bila ključna za nadolazeću zračnu kampanju dopuštajući NATO savezu veću slobodu djelovanja u provedbi zračne intervencije, bez straha za ponovnim uzimanjem talaca od strane bosanskih Srba.¹⁹⁶

U razdoblju od kolovoza do rujna 1995. godine NATO je protiv bosanskih Srba provodio zračnu kampanju pod nazivom „Operacija namjerna sila“ (*Operation Deliberate Force*). Operacija se pokazala uspješnom već nakon 3 tjedna kada su bosanski Srbi pristali na prekid opsade Sarajeva te su pokazali spremnost na ključne ustupke za pregovaračkim stolom.¹⁹⁷

Nakon završetka zračne kampanje započeli su mirovni pregovori u Daytonu uz posredovanje SAD-a, a završili su sklapanjem mirovnog sporazuma potpisanim u Parizu 14. prosinca 1995. godine. Njime je okončan rat u Bosni i Hercegovini te su Zaštitne snage misije UNPROFOR zamijenjene Provedbenim snagama pod zapovjedništvom NATO saveza (*The Implementation Force - IFOR*).¹⁹⁸

¹⁹⁴ United Nations Protection Force – background, *op. cit.* (bilj. 186).

¹⁹⁵ Schinella, A. M., "Bosnia, 1995 – Operation Deliberate Force: The Value of Highly Capable Proxy Forces", u: Schinella, A. M., *Bombs without Boots: The Limits of Airpower*, Brookings Institution Press, 2009., str. 15. Dostupno na: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/04/9780815732419_ch1.pdf, pristupljeno: 06. 05. 2024.

¹⁹⁶ *Ibid.*, str. 24.

¹⁹⁷ *Ibid.*, str. 11.

¹⁹⁸ *Ibid.*, str. 35.

8. PRIMJERI MIROVNIH OPERACIJA U SVIJETU

Već je spomenuto da je prva mirovna operacija uspostavljena 1948. godine kada je Vijeće sigurnosti odobrilo slanje vojnih promatrača na Bliski Istok. Od tada je uspostavljeno više od 70 mirovnih operacija, a danas ih je još 11 aktivno.¹⁹⁹ U nastavku je obrađen primjer mirovne operacije koja se smatra jednom od najuspješnijih u ispunjavanju svojih zadaća te primjer mirovne operacije čiji uspješno ispunjeni mandat često ostaje u sjeni optužbi koje se vežu uz pripadnike te mirovne misije.

8.1. UNTAC (Kambodža)

Mirovna operacija u Kambodži je djelovala godinu dana, a uspostavljena je 1992. godine Rezolucijom Vijeća sigurnosti 745 kao Prijelazna uprava Ujedinjenih naroda u Kambodži – (*United Nations Transitional Authority in Cambodia* - UNTAC).²⁰⁰ Ubraja se među najuspješnije i najkompleksnije mirovne operacije - Ujedinjeni narodi su u Kambodži nadgledali tranziciju koja je dovela do obnove građanske vladavine nakon završetka građanskog rata i vijetnamske okupacije.²⁰¹

Nakon vijetnamske invazije na Kambodžu u prosincu 1978. godine Opća skupština je pozvala na povlačenje svih stranih snaga, tražeći da se druge države ne upliću u unutarnje poslove Kambodže. Ukazala je na pravo kambodžanskog naroda na samoodređenje te je uputila apel svim državama i međunarodnim organizacijama da pruže humanitarnu pomoć civilnom stanovništvu u Kambodži. Pored toga, Opća skupština je tražila od glavnog tajnika da, koristeći svoje „dobre usluge“, pridonese donošenju sveobuhvatnog političkog rješenja. Glavni tajnik je formulirao elemente takvog rješenja i uputio svog predstavnika da te elemente predstavi sukobljenim kambodžanskim stranama i zainteresiranim državama. Prijedlog rješenja glavnog tajnika uključivao je povlačenje stranih snaga iz Kambodže, promicanje prava kambodžanskog naroda da odlučuje o vlastitoj sudbini, osiguranje poštovanja

¹⁹⁹ Our history, United Nations Peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en/our-history>, pristupljeno: 01. 05. 2024.

²⁰⁰ Resolution S/RES/745(1992), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/138379?v=pdf>, pristupljeno: 28. 04. 2024.

²⁰¹ Cambodia – UNTAC Background, United Nations, <https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/untacbackgr1.html>, pristupljeno: 28. 04. 2024.

neovisnosti i teritorijalne cjelovitosti države te međunarodna jamstva za nadzor provedbe postignutih sporazuma. Glavni tajnik je svojim prijedlozima potaknuo pregovore između četiri sukobljene kambodžanske strane, a u travnju 1989. godine Vijetnam je najavio povlačenje svojih trupa iz Kambodže.²⁰²

Dana 1. svibnja 1991. godine primirje je nastupilo u Kambodži, a 23. listopada u Parizu je potpisan Sporazum o sveobuhvatnom političkom rješenju sukoba u Kambodži – mirovni sporazum za okončanje sukoba i pripremu te zemlje za izbore. Sporazumom je Ujedinjenim narodima dodijeljena uloga bez presedana; trebali su uspostaviti prijelaznu upravu Ujedinjenih naroda u Kambodži (UNTAC) koja bi nadzirala prekid vatre i povlačenje stranih vojnih snaga, razoružala sukobljene kambodžanske snage i osigurala 70-postotnu razinu demobilizacije, nadzirala aktivnosti upravnih vlasti, osigurala poštovanje ljudskih prava te organizirala slobodne i poštene izbore.²⁰³

Vijeće sigurnosti je odobrilo uspostavu UNTAC-a i pozvalo sve stranke na bezuvjetno pridržavanje Pariškog sporazuma. UNTAC je trebalo činiti između 15 000 i 20 000 pripadnika osoblja UN-a raspoređenih u nekoliko komponenti.²⁰⁴

UNTAC je osigurao stabilno okruženje pogodno za održavanje nacionalnih izbora. To je postignuto uspostavljanjem kontrole nad ključnim segmentima administrativne strukture zemlje – vanjskim poslovima, obranom, sigurnošću, financijama i komunikacijama. Izbori su održani u svibnju 1993. godine i njihova provedba smatra se velikim uspjehom operacije UNTAC. Na izborima je sudjelovalo 20 stranaka, a gotovo 90% registriranih birača glasovalo je za izbor Ustavotvorne skupštine. UNTAC je nadgledao izbornu kampanju, registraciju birača i same izbore koje je proglasio slobodnim i poštenim. U rujnu je proglašen Ustav i imenovana nova vlada na čelu sa dva premijera.²⁰⁵

Budući da demobilizacija nije provedena kako je predviđeno, Vijeće sigurnosti je ovlastilo UNTAC da izmijeni Pariški sporazum na način koji omogućava provedbu izbora usprkos navedenom uvjetu o demobilizaciji. Obrazac raspoređivanja vojne komponente je

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ *Ibid.*

²⁰⁴ *Ibid.*

²⁰⁵ *Ibid.*

promijenjen kako bi se osigurala zaštita izbornog procesa i povećala sigurnost u zemlji. Zahvaljujući fleksibilnosti i improvizaciji komponenata operacije,²⁰⁶ Visoki povjerenik Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR) je osigurao uspješnu provedbu repatrijacije 360 000 izbjeglica i raseljenih osoba.²⁰⁷

Mirovna operacija UNTAC je uspješno ispunila većinu svojih mandatom povjerenih dužnosti. Povlačenje vijetnamskih snaga je u potpunosti izvršeno i demobilizirana je većina vojnih snaga što je pridonijelo stvaranju uvjeta za ponovnu izgradnju kambodžanske infrastrukture, uprave i gospodarstva. Ipak, najvećim uspjesima misije UNTAC smatraju se organizacija i provedba izbora, program repatrijacije izbjeglica i promicanje ljudskih prava. Smatra se kako bi izborna komponenta operacije UNTAC trebala poslužiti kao model za buduće misije čiji mandat također predviđa provedbu izbora.²⁰⁸

UNTAC je postavio temelje civilnog društva u Kambodži, unaprijedio politički proces, osigurao slobodniji tisak i politički osvijestio stanovništvo. Umjesto nametnutog režima ostavio je demokratski izabrano zakonodavno tijelo i koalicijsku vladu triju političkih stranaka. Izbjegavši oružani sukob sa Crvenim Kmerima i koristeći silu isključivo u samoobrani, mirovna operacija UNTAC zadržala je svoju nepristranost u obavljanju zadaća predviđenih mandatom.²⁰⁹

8.2. MINUSTAH (Haiti)

Pobjedu na prvim slobodnim izborima u povijesti Haitija 16. prosinca 1990. godine odnio je ljevičarski rimokatolički svećenik Jean – Bertrand Aristide.²¹⁰ U obnašanju svoje dužnosti Aristide je nadzorom nad poštovanjem ljudskih prava ostvario znatno smanjenje

²⁰⁶ Was UNTAC's mission in Cambodia a success or a failure?, Khmer Times, https://www.khmertimeskh.com/50956684/was-untacs-mission-in-cambodia-a-success-or-a-failure/#google_vignette, pristupljeno: 28. 04. 2024.

²⁰⁷ Cambodia – UNTAC Background, *op. cit.* (bilj. 201).

²⁰⁸ Was UNTAC's mission in Cambodia a success or a failure?, *op. cit.* (bilj. 206).

²⁰⁹ *Ibid.*

²¹⁰ Military regimes and the Duvaliers, Britannica, <https://www.britannica.com/place/Haiti/Military-regimes-and-the-Duvaliers>, pristupljeno: 29. 04. 2024.

broja njihova kršenja, no njegove reforme su pogađale pripadnike haićanske elite što je rezultiralo državnim udarom kojim je Aristide svrgnut s vlasti.²¹¹

Državni udar i atmosfera obilježena nasiljem, vojnom prisilom i kršenjima ljudskih prava su izazvali oštre reakcije međunarodne zajednice na čelu s Općom skupštinom koja je osudila nezakonitu smjenu demokratski izabranog predsjednika i zahtijevala ponovnu uspostavu vlade predsjednika Aristide-a.²¹² Vijeće sigurnosti je Rezolucijom 867 (1993) odobrilo uspostavu i slanje misije na Haiti (*United Nations Mission in Haiti - UNMIH*) čija vojna komponenta je bila zadužena za modernizaciju haićanskih oružanih snaga.²¹³ Mandat misije UNMIH je obuhvaćao i održavanje sigurnog i stabilnog okruženja, pružanje zaštite konvojima humanitarne pomoći i potporu haićanskim vlastima u održavanju reda i primjeni zakona. Iako je UNMIH prvotno raspoređen na razdoblje od 6 mjeseci, mandat misije je produžen sve do lipnja 1996. godine.²¹⁴

Aristide je ponovno izabran za predsjednika 2000. godine, a po povratku na vlast dočekala ga je teška gospodarska i politička situacija u zemlji. Vladalo je bezakonje, a nasilje i ulične demonstracije su obilježili čak i proslavu dvjestote obljetnice neovisnosti Haitija. Otvoreno protivljenje njegovoj vladavini i optužbe za korupciju bili su razlozi Aristideova bijega iz zemlje u veljači 2004. godine.²¹⁵

Nakon odlaska predsjednika u egzil i izbivanja oružanih sukoba diljem Haitija Vijeće sigurnosti je uspostavilo Multinacionalne privremene snage (*Multinational Interim Force - MIF*).²¹⁶ One su ubrzo zamijenjene Stabilizacijskom misijom Ujedinjenih naroda na Haitiju (*United Nations Stabilisation Mission in Haiti – MINUSTAH*) koju je uspostavilo Vijeće sigurnosti 1. lipnja 2004. godine Rezolucijom 1542.²¹⁷ Određeno je kako će se Stabilizacijska misija sastojati od civilne i vojne komponente, a njezin mandat je obuhvaćao vraćanje

²¹¹ Jean – Bertrand Aristide, Britannica, <https://www.britannica.com/biography/Jean-Bertrand-Aristide>, pristupljeno: 29. 04. 2024.

²¹² Haiti background, United Nations, <https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/unmihbackgr2.html>, pristupljeno: 29. 04. 2024.

²¹³ Resolution S/RES/867(1993), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/173065?v=pdf>, pristupljeno: 29. 04. 2024.

²¹⁴ Haiti background, *op. cit.* (bilj. 212).

²¹⁵ Military regimes and the Duvaliers, *op. cit.* (bilj. 210).

²¹⁶ Haiti background, *op. cit.* (bilj. 212).

²¹⁷ Resolution S/RES/1542(2004), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/520532?v=pdf>, pristupljeno: 29. 04. 2024.

sigurnog i stabilnog okruženja, unaprjeđivanje političkog procesa i zaštitu ljudskih prava. Nadalje, Vijeće sigurnosti je odlučilo da će MINUSTAH surađivati sa prijelaznom vladom Haitija te da će joj pomoći u osmišljavanju dugoročne razvojne strategije.²¹⁸

Teška situacija na Haitiju je dodatno pogoršana razornim potresom koji je 12. siječnja 2010. godine odnio više od 220 000 života, uključujući živote 96 pripadnika misije MINUSTAH.²¹⁹ Na preporuku glavnog tajnika Ujedinjenih Naroda Vijeće sigurnosti je Rezolucijom 1908 povećalo broj pripadnika misije MINUSTAH radi pružanja potpore u oporavku i obnovi zemlje.²²⁰

Iste godine u listopadu stanovništvo Haitija je pogođeno izbijanjem epidemije kolere. Više od 800 000 ljudi je prijavilo zarazu kolerom, a njih 10 000 je izgubilo živote od posljedica bolesti.²²¹ Ubrzo je utvrđeno kako baza nepalskog kontingenta nije slijedila protokole za zbrinjavanje otpadnih voda, što je dovelo do kontaminacije rijeke otpadom i do prvih slučajeva bolesti kod Haićana koji su živjeli u blizini rijeke.²²² Iako su se Ujedinjeni narodi u prosincu 2016. godine službeno ispričali za svoju ulogu u izbijanju kolere, godine poricanja i šutnje nanijeli su veliku štetu ugledu UN-a.²²³

Izbijanje kolere nije jedina kontroverza koja se veže uz mirovnu misiju MINUSTAH. Najmanje 134 pripadnika kontingenta Šri Lanke dovodi se u vezu sa seksualnim iskorištavanjem devetero haićanske djece u razdoblju od 2004. godine do 2007. godine.²²⁴ Suočeni sa brojnim optužbama, Ujedinjeni Narodi i Šri Lanka su pokrenuli hitnu istragu i

²¹⁸ *Ibid.*

²¹⁹ Haiti background, *op. cit.* (bilj. 212).

²²⁰ Resolution S/RES/1908(2010), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/675259?v=pdf>, pristupljeno: 29. 04. 2024.

²²¹ Cholera in the Time of MINUSTAH: Experiences of Community Members Affected by Cholera in Haiti, National Library of Medicine, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9105971/>, pristupljeno: 29. 04. 2024.

²²² U.N. Apologizes for Role in Haiti's 2010 Cholera Outbreak, The New York Times, <https://web.archive.org/web/20180202233013/https://www.nytimes.com/2016/12/01/world/americas/united-nations-apology-haiti-cholera.html>, pristupljeno: 29. 04. 2024.

²²³ Cholera in the Time of MINUSTAH: Experiences of Community Members Affected by Cholera in Haiti, *op. cit.* (bilj. 221).

²²⁴ "They put a few coins in your hands to drop a baby in you" – 265 stories of Haitian children abandoned by UN fathers, The Conversation, <https://theconversation.com/they-put-a-few-coins-in-your-hands-to-drop-a-baby-in-you-265-stories-of-haitian-children-abandoned-by-un-fathers-114854>, pristupljeno: 29. 04. 2024.

izrazili duboko žaljenje te je više od 100 pripadnika mirovnih snaga iz Šri Lanke vraćeno u domovinu.²²⁵

Nadalje, Ujedinjeni narodi su od 2007. godine primili čak 116 optužbi na račun osoblja misije MINUSTAH za seksualno iskorištavanje i zlostavljanje žena i djece, a protiv čak 29 pripadnika misije MINUSTAH su pokrenute tužbe radi utvrđivanja očinstva ili radi uzdržavanja.²²⁶ MINUSTAH je tako postao poznat kao misija „koja je dala mnogo djece bez očeva.“²²⁷

Dana 6. srpnja 2015. godine 400 pripadnika misije MINUSTAH je sudjelovalo u raciji u sirotinjskoj četvrti Cite Soleil s ciljem slamanja bandi odgovornih za brojne slučajeve nasilja i otmica. Ujedinjeni narodi su priznali da su brojni nevini pripadnici civilnog stanovništva „možda postali kolateralne žrtve“ tijekom provođenja racije, navodeći da su pripadnici misije pucali isključivo u samoobrani, braneći se od napada naoružanih bandi.²²⁸

Unatoč kontroverzama Haićani smatraju misiju MINUSTAH zaslužnom za povećanje sigurnosti u zemlji. Misija se pokazala uspješnom u borbi protiv lokalnih naoružanih bandi koje su bile odgovorne za svakodnevne prizore nasilja na ulicama glavnog grada Port-au-Prince-a. Brazilski kontingenti su uspostavili i provodili pješačke patrole, surađivali s vođama lokalnih zajednica i na taj način razvili opsežne obavještajne mreže koje su pridonijele rješavanju navedenih sigurnosnih problema.²²⁹

²²⁵ Haiti: Over 100 Sri Lankan blue helmets repatriated on disciplinary grounds – United Nations, <https://news.un.org/en/story/2007/11/238162>, pristupljeno: 29. 04. 2024.

²²⁶ U.N. peacekeepers fathered, then abandoned, hundreds of children in Haiti, report says, The Washington Post, https://www.washingtonpost.com/world/2019/12/18/un-peacekeepers-fathered-then-abandoned-hundreds-children-haiti-report-says/?utm_source=google&utm_medium=acq-nat&utm_campaign=eng-wpfd21-search&utm_content=world-hub&utm_keyword=&campaignid=8202785432&adgroupid=120494696126&adid=518428285860&gclid=CjwKCAjwm7mEBhBsEiwA_of-TMe15LkGaxGxGizcKnKcRqxR4qM4wsTqxq2G7y8YnGM8QCbp8PfUAxoC5nYQAvD_BwE., pristupljeno: 29. 04. 2024.

²²⁷ "They put a few coins in your hands to drop a baby in you" – 265 stories of Haitian children abandoned by UN fathers, *op. cit.* (bilj. 224).

²²⁸ UN admits civilians may have died in Haiti peacekeeping raid, The Independent, <https://web.archive.org/web/20070930154521/http://news.independent.co.uk/world/americas/article337553.ece>, pristupljeno: 29. 04. 2024.

²²⁹ Haiti needs a new, improved UN mission, The Brookings Institution, <https://www.brookings.edu/articles/haiti-needs-a-new-improved-un-mission/>, pristupljeno: 01. 05. 2024.

Nadalje, snage MINUSTAH-a su uvidjele kako standardne strategije razoružanja i demobilizacije nisu dostatne za uspostavu stabilnosti u atmosferi nasilja koju su stvorile haićanske naoružane skupine. S ciljem sprječavanja regrutacije mladih od strane lokalnih banda misija MINUSTAH je razvila novu metodu za borbu protiv nasilja u lokalnim zajednicama – *Community Violence Reduction (CVR)*. Ciljevi CVR projekta uključivali su, osim smanjenja radikalizacije rizične mladeži, i otvaranje novih radnih mjesta i izgradnju potrebne infrastrukture. Zasluge za uspješnu implementaciju novog pristupa pripadaju službenicima Ujedinjenih naroda i posebnim predstavnicima misije MINUSTAH koji su provodili ciljeve CVR projekata.²³⁰

Iako se mirovna misija MINUSTAH smatra kontroverznom zbog činjenice da su se pripadnici njezinog osoblja našli u središtu optužbi za seksualno zlostavljanje i kršenje ljudskih prava, neosporno je da je misija MINUSTAH postigla i pozitivne rezultate, što se očituje u poboljšanju sigurnosnih uvjeta na Haitiju. Nakon godina političkih previranja predsjednički izbori su provedeni 2017. godine, a njihova provedba je ukazala na sposobnost neovisnog funkcioniranja haićanskih institucija.²³¹

Mandat mirovne misije MINUSTAH produljivan je više puta, a okončan je u listopadu 2007. godine kada je Vijeće sigurnosti u svojoj Rezoluciji 2350 odlučilo da će Stabilizacijsku misiju Ujedinjenih naroda na Haitiju zamijeniti manja mirovna misija – *United Nations Mission for Justice Support in Haiti (MINUJUSTH)*, koja će svojim mandatom pružati pomoć haićanskoj vladi u jačanju vladavine prava, podržavati razvoj haićanske nacionalne policije te sudjelovati u provođenju nadzora nad poštovanjem ljudskih prava.²³²

²³⁰ King, C., Ferraro, G., Wisner, S. C., Etienne, S., Lee, S., & Bartels, S. A., "MINUSTAH is doing positive things just as they do negative things": nuanced perceptions of a UN peacekeeping operation amidst peacekeeper-perpetrated sexual exploitation and abuse in Haiti", *Conflict, Security & Development*, sv. 21, br. 6, 2021., str. 749-779.

²³¹ *Ibid.*

²³² Resolution S/RES/2350 (2017), dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/1286538?v=pdf>, pristupljeno: 29. 04. 2024.

9. ZAKLJUČAK

Glavni cilj osnivanja organizacije Ujedinjenih naroda je održavanje međunarodnog mira i sigurnosti kako čovječanstvo više nikada ne bi proživljavalo užase rata. Povelja prepoznaje da su za rješavanje nekih sporova između država dostatna sredstva mirnog rješavanja predviđena u Glavi VI., dok neki sporovi zbog svoje težine zahtijevaju djelotvornu akciju Ujedinjenih naroda jer predstavljaju prijetnju miru, narušenje mira ili čin agresije. Iako je Glava VII. Povelje za rješavanje takvih sporova predvidjela sustav kolektivne sigurnosti, on je u praksi doživio neuspjeh. Kao odgovor na potrebe za učinkovitim mehanizmom uspostave i održavanja međunarodnog mira i sigurnosti razvile su se mirovne operacije.

Od prve mirovne operacije 1948. godine do danas uspostavljena je 71 mirovna operacija, od kojih je još 11 aktivno. Okolnosti koje su dovele do uspostave svake od njih su različite, kao što se razlikuju i uvjeti u kojima osoblje mirovne operacije izvršava svoje mandat određene dužnosti. Budući da se mirovne operacije raspoređuju na konfliktnim područjima, „mirovnjaci“ se u svom djelovanju suočavaju sa brojnim nepredvidivim sigurnosnim izazovima. Osim vanjskih faktora, na učinkovitost obavljanja njihovih zadaća utječu i koordinacija i suradnja svih komponenata mirovne operacije, pa se tako smatra da neke mirovne operacije nisu uspjele ispuniti svoj potencijal u potpunosti zbog nedostatka organizacije unutar same operacije.

Kako se tijekom godina mijenjala situacija u međunarodnoj zajednici, tako su se mijenjale i potrebe na koje su mirovne operacije morale odgovoriti. Od prvotnih promatračkih misija mirovne operacije su se u novije doba razvile u složene akcije čiji mandati obuhvaćaju raznovrsne kompleksne zadatke. No, nijedna mirovna operacija nije djelovala u jednostavnim uvjetima, a „čuvari mira“ su često nailazili na otpor onih koje su trebali štititi.

Dok su neke mirovne operacije pokazale fleksibilnost u situacijama koje su zahtijevale prilagodbu promjenama na terenu, neke su se pokazale manje pouzdanima u okolnostima koje su zahtijevale brze i učinkovite reakcije pripadnika mirovnih snaga. Zakašnjele reakcije međunarodne zajednice i Ujedinjenih naroda su u nekim slučajevima rezultirale ne samo neispunjenjem njihova mandata, već i katastrofama čije posljedice uključuju gubitke ljudskih života.

U literaturi možemo pronaći primjere mirovnih operacija koje se smatraju uspješnima, prvenstveno zbog ispunjenja zadaća određenih mandatom, ali i zbog njihove mogućnosti da se prilagode potrebama dane situacije. S druge strane, poznati su i primjeri mirovnih operacija kojima je ugled narušen zbog protupravnog i sramotnog ponašanja njihovih pripadnika osobito kad se radilo o optužbama za kršenja ljudskih prava. No, to se ipak treba smatrati iznimkom u djelovanju mirovnih operacija. Ono što je zajedničko primjerima mirovnih operacija je njihova uspostava na područjima zahvaćenim krizom ili oružanim sukobom radi održavanja međunarodnog mira i sigurnosti. Čak i manje uspješne mirovne operacije su, ispunjenjem makar jedne mandatom određene zadaće, dale svoj doprinos u uspostavi ili održavanju međunarodnog mira i sigurnosti na područjima gdje je to bilo potrebno, posebice u novije doba kada su njihovi mandati počeli uključivati dužnosti humanitarne prirode.

10. POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Andrassy, J., Bakotić, B., Lapaš, D., Seršić, M., Vukas, B., Međunarodno pravo, sv. 2, Školska knjiga, Zagreb, 2012.
2. Andrassy, J., Bakotić, B., Seršić, M., Vukas, B., Međunarodno pravo, sv. 3, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
3. Lapaš, D., *Pravo međunarodnih organizacija*, Narodne novine, Zagreb, 2008.
4. Department of Field support, United Nations Peacekeeping Operations: *Principles and Guidelines – Capstone doctrine*, UN Department of Peacekeeping Operations, United Nations, New York, 2008.
5. Department of Peacekeeping Operations, *Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations*, United Nations, New York, 2003.
6. Franić, D., *Mirovne operacije UN-a*, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Uprava za nakladništvo, Zagreb, 2000.
7. Jakešević, R., *Hrvatska i mirovne misije Ujedinjenih nacija*, Politička kultura, Zagreb, 2012.
8. Schinella, A. M., "Bosnia, 1995 – Operation Deliberate Force: The Value of Highly Capable Proxy Forces", u: Schinella, A. M., *Bombs without Boots: The Limits of Airpower*, Brookings Institution Press, 2009.

Članci:

1. King, C., Ferraro, G., Wisner, S. C., Etienne, S., Lee, S., & Bartels, S. A., "MINUSTAH is doing positive things just as they do negative things': nuanced perceptions of a UN peacekeeping operation amidst peacekeeper-perpetrated sexual exploitation and abuse in Haiti", *Conflict, Security & Development*, sv. 21, br. 6, 2021.
2. Lee, R., "United Nations Peacekeeping: Development and Prospects", *Cornell International Law Journal*, sv. 28, 1995.

3. Miškulin, I., "Republika Hrvatska i mirovna operacija Ujedinjenih naroda: kada, kako i zašto je došlo do njezine realizacije?", *Historijski zbornik*, sv. 64, br. 1, 2011.
4. Miškulin, I., "Tehnička pitanja – Hrvatska, Ujedinjeni narodi, UNPROFOR, UNCRO i sporazum o statusu snaga", *Časopis za suvremenu povijest*, sv. 47, br. 1, 2015.
5. Vajić, N., "Mirovne operacije Ujedinjenih naroda – plavi šljemovi –", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 4, br. 6, 1991.
6. Vajić, N., "Od koncepta kolektivne sigurnosti do mirovnih operacija Ujedinjenih naroda – i natrag?", *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, sv. 46, br. 1, 1996.
7. Young, K., "UNHCR and ICRC in the former Yugoslavia: Bosnia-Herzegovina", *International Review of the Red Cross*, sv. 83, br. 843, 2001., <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/57jreh.htm>

Međunarodni ugovori:

1. Povelja Ujedinjenih naroda, 1945., *Narodne novine – međunarodni ugovori*, br. 15, 1993., ispravak u br. 7, 1994.

Dokumenti Ujedinjenih naroda:

1. Resolution S/RES/713(1991)
2. Resolution S/RES/743(1992)
3. Resolution S/RES/745(1992)
4. Resolution S/RES/752(1992)
5. Resolution S/RES/762(1992)
6. Resolution S/RES/779(1992)
7. Resolution S/RES/819(1993)
8. Resolution S/RES/836(1993)
9. Resolution S/RES/867(1993)
10. Resolution S/RES/947(1994)
11. Resolution S/RES/981(1995)

12. Resolution S/RES/1037(1996)
13. Resolution S/RES/1038(1996)
14. Resolution S/RES/1542(2004)
15. Resolution S/RES/1908(2010)
16. Resolution S/RES/2350(2017)

Internetske stranice:

1. Mirovne operacije, Hrvatska enciklopedija,
<https://www.enciklopedija.hr/clanak/mirovne-operacije>, pristupljeno: 09. 04. 2024.
2. Department of Peacekeeping Operations, United Nations,
<https://peacekeeping.un.org/en/departement-of-peace-operations>, pristupljeno: 17. 04. 2024.
3. Genocide in Bosnia, Holocaust Museum Houston,
<https://hnh.org/library/research/genocide-in-bosnia-guide/>, pristupljeno: 24. 04. 2024.
4. United Nations Protection Force – background, United Nations,
https://peacekeeping.un.org/mission/past/unprof_b.htm, pristupljeno: 24. 04. 2024.
5. Srebrenica – Timeline of a Genocide, IRMCT,
<https://www.irmct.org/specials/srebrenica/timeline/en/>, pristupljeno: 24. 04. 2024.
6. Our history, United Nations Peacekeeping,
<https://peacekeeping.un.org/en/our-history>, pristupljeno: 01. 05. 2024.
7. Cambodia - UNTAC Background, United Nations,
<https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/untacbackgr1.html>, pristupljeno: 28. 04. 2024.

8. Was UNTAC's mission in Cambodia a success or a failure?, Khmer Times,
https://www.khmertimeskh.com/50956684/was-untacs-mission-in-cambodia-a-success-or-a-failure/#google_vignette, pristupljeno: 28. 04. 2024.
9. Military regimes and the Duvaliers, Britannica,
<https://www.britannica.com/place/Haiti/Military-regimes-and-the-Duvaliers>, pristupljeno: 29. 04. 2024.
10. Jean – Bertrand Aristide, Britannica
<https://www.britannica.com/biography/Jean-Bertrand-Aristide>, pristupljeno: 29. 04. 2024.
11. Haiti background, United Nations,
<https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/unmihbackgr2.html>, pristupljeno: 29.04.2024.
12. Cholera in the Time of MINUSTAH: Experiences of Community Members Affected by Cholera in Haiti, National Library of Medicine,
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9105971/>, pristupljeno: 29. 04. 2024.
13. U.N. Apologizes for Role in Haiti's 2010 Cholera Outbreak, The New York Times,
<https://web.archive.org/web/20180202233013/https://www.nytimes.com/2016/12/01/world/americas/united-nations-apology-haiti-cholera.html>, pristupljeno: 29. 04. 2024.
14. "They put a few coins in your hands to drop a baby in you" – 265 stories of Haitian children abandoned by UN fathers, The Conversation,
<https://theconversation.com/they-put-a-few-coins-in-your-hands-to-drop-a-baby-in-you-265-stories-of-haitian-children-abandoned-by-un-fathers-114854>, pristupljeno: 29. 04. 2024.
15. Haiti: Over 100 Sri Lankan blue helmets repatriated on disciplinary grounds – United Nations, <https://news.un.org/en/story/2007/11/238162>, pristupljeno: 29.04.2024.

16. U.N. peacekeepers fathered, then abandoned, hundreds of children in Haiti, report says, The Washington Post, https://www.washingtonpost.com/world/2019/12/18/un-peacekeepers-fathered-then-abandoned-hundreds-children-haiti-report-says/?utm_source=google&utm_medium=acq-nat&utm_campaign=eng-wpfd21-search&utm_content=world-hub&utm_keyword=&campaignid=8202785432&adgroupid=120494696126&adid=518428285860&gclid=CjwKCAjwm7mEBhBsEiwA_of-TMe15LkGaxGxGizcKnKcRqxR4qM4wsTqxq2G7y8YnGM8QCbp8PfUAxoC5nYQAvD_BwE., pristupljeno: 29. 04. 2024.
17. UN admits civilians may have died in Haiti peacekeeping raid, The Independent, <https://web.archive.org/web/20070930154521/http://news.independent.co.uk/world/americas/article337553.ece>, pristupljeno: 29. 04. 2024.
18. Haiti needs a new, improved UN mission, The Brookings Institution, <https://www.brookings.edu/articles/haiti-needs-a-new-improved-un-mission/>, pristupljeno: 01. 05. 2024.